

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 17 (5023) 26 красавіка 2019 г.

ISSN 0024-4686

16+

*След
Сяргея Палуяна
стар. 6*

*Міншчына
натхняльная
стар. 10—11*

*Акулаў
у авангардзе
стар. 12*

Адмысловая тэрыторыя кнігі

Сярод разнастайнасці шматлікіх сустрэч і выставак не апошняй мэтай, каб завітаць на фестываль «Горад і кнігі», было набыццё сувеніраў і друкаваных асобнікаў на стэндах айчынных выдавецтваў і не толькі.

У Мінску аматары чытання і друкаваных выданняў сустрэліся на фестывалі «Горад і кнігі», зладжаным калектывам Навуковай бібліятэкі Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта, каардынатарамі праекта «ЗаЧытанне» і Беларускай бібліятэчнай асацыяцыяй. Сустрэчы з пісьменнікамі, семінары і лекцыі, спектаклі для дзяцей, творчыя майстар-класы, кніжныя экскурсіі, настольныя гульні, гучныя чытання, дыскусіі з экспертамі — тое, чым змог сёлета парадаваць жыхароў Мінска і гасцей гарадскі фестываль.

Тэрыторыя фестывалю прапаноўвала сем пляцовак: дзіцячая, зона гучных чытанняў, маладзёжная, экспертных сустрэч, зала майстар-класаў і літаратурных гуляняў, выставачная пляцоўка, зона літаратурнай гарбаты і аўтографай.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 19017

Працяг на стар. 4 ▶

акцэнтны тыдня

Багаці. Беларускі народ вельмі ўспрымальны да творчасці, да мастацтва, да ўсяго прыгожага, адзначыў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка ў штогадовам Пасланні да беларускага народа і Нацыянальнага сходу. «У нашай нацыянальнай культуры заключаны каласальны духоўны багаці. Гэта наш маральны стрыжань. Ён дапамагае захаваць самабытнасць. Сёння, калі звонку нам навязваюцца нейкія ўсярэдненыя каштоўнасці, якія спараджаюць безгустоўшчыну і бездухоўнасць, для нас асабліва важна — паказаць сваё багацце, захаваць свае ідэалы, пачуццё ўласнай годнасці — значыць, захаваць сілу краіны, яе незалежнасць». Па словах кіраўніка дзяржавы, мы павінны зрабіць усё для таго, каб зберагчы і прымножыць нашу культурную спадчыну, выхаваць на ёй новыя пакаленні. «Паглядзіце, колькі талентаў дала Беларусь усяму свету. Беларусь, безумоўна, — краіна таленавітых людзей. Умовы для раскрыцця і рэалізацыі творчага патэнцыялу ў нас створаны. Працуюць розныя фонды і праграмы падтрымкі. Дзяржава ўклала нямала сродкаў у рэканструкцыю аб'ектаў культуры, — нагадаў кіраўнік дзяржавы. — Міністэрству спорту і турызму трэба максімальна выкарыстоўваць увесь існуючы турыстычны патэнцыял краіны. Так, усе ведаюць Белавежскую пушчу, Брэсцкую крэпасць, саборы і музеі Полацка. А як жа Лідскі і Косаўскі замкі, пышная архітэктура Пінска і многае іншае?..» Гэтыя аб'екты павінны стаць часткай турыстычнага бізнесу.

Сталіца. Прэзентацыя Брэста ў якасці культурнай сталіцы СНД 2019 года адбылася ў Маскве ў Дзелавам і культурным комплексе Пасольства Беларусі ў Расіі, паведамляе БЕЛТА. Горад над Бугам перажывае асаблівы этап яшчэ і таму, што святкуе сёлета сваё 1000-годдзе. «Волю няпростага гістарычнага лёсу Брэст увайшоў у еўрапейскую гісторыю. За тысячу гадоў горад прайшоў цяжкі шлях барацьбы і перамог, шматкроць разбураўся і хутка аднаўляўся, паўставаў з руін і зноў квітнеў», — адзначыў кіраўнік Дзелавага і культурнага комплексу Пасольства Беларусі ў Расіі Васіль Чэрнік. Прэзентацыю наведалі прадстаўнікі Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяржавы, Парламенцкага сходу Беларусі і Расіі, Выканаўчага камітэта СНД, творчай інтэлігенцыі Масквы, беларускай дыяспары.

Пераемнасць. Дыялог пакаленняў даў старт рэспубліканскаму патрыятычнаму праекту «Беларусь памятае. Кветкі Вялікай Перамогі», які ладзіцца з 2015 года па ініцыятыве БРСМ. У Палацы культуры ветэранаў у дыялогу пакаленняў узалі ўдзел ветэраны Вялікай Айчыннай вайны і фіналісткі рэспубліканскага конкурсу графіі і артыстычнага майстэрства «Каралева Вясна — 2019». Папулярныя ваенныя песні «Сіняя хустачка», «Смулянка», «Каццоша» ды іншыя, праспяваныя разам, дапамаглі стварыць атмасферу асаблівай душэўнасці. Акрамя таго, будучыя каралевы падтрымаюць рэспубліканскі конкурс патрыятычных фатаграфій «Беларусь памятае». Фотасет у намінацыі конкурсу — «Нашчадкі Перамогі» — адбудзецца ў Нацыянальнай школе прыгажосці. Трынаццаць здымкаў з'яўчаты зробленых з партрэтамі сваіх прадзедаў, раскажучы трынаццаць гісторый гераічнага мінулага беларусаў.

Агляд афіцыйных падзей ад Марыі АСПЕНКІ

праект

Незалежнасць: энергетыка літаратур

Чым сёння жывуць народы краін былога СНД? Ці ёсць цагульня для ўсіх тэм? Якія праблемы вырашае кожны народ, што адлюстроўвае ў сваіх песнях? Паэзіі? Хто герой нашага часу? На гэтыя пытанні адказваюць выданні, прадстаўленыя на перасоўнай выстаўцы мастацкіх кніг сучасных аўтараў краін — удзельніц СНД «Чытаем разам — спазнаем адно аднаго», прэзентацыя якой днямі адбылася ў Прэзідэнцкай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь.

Кніжная выстаўка — сумесны праект Савета па культурным супрацоўніцтве краін былога СНД, выканаўчага камітэта СНД і бібліятэкі. Тых, хто задумаў і ажыццявіў гэты праект, яднае адно — любоў да кнігі. Мудрыя кажучы: кнігі — летапіс народаў, бо перадаюць з веку ў век незлічонае багацце досведу, назапашанага чалавецтвам.

На выстаўцы прадстаўлены і выбітныя пісьменнікі, і маладыя, для якіх удзел у праекце адкрывае дарогу ў вялікую літаратуру. Кнігі, якія экспануюцца на выстаўцы, разнапланавыя: і па тэматыцы, і па жанры. Яны па-рознаму адлюстроўваюць нацыянальны адметнасці, асаблівасці менталітэту, веравызнання і сямейныя каштоўнасці. Аднак праз усе творы праходзіць тэма станаўлення дзяржаўнасці, фарміраванне нацыянальнай самасвядомасці, здабыванне незалежнасці і абарона Айчыны, пачуццё гонару за сваю нацыю і дзяржаву, а таксама і тэма любові да малой радзімы.

Праект быў прадстаўлены на пляцоўцы Міністэрства інфармацыі падчас XXVI Міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу. Пачынае свой шлях выстаўка ў Прэзідэнцкай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь, далей будзе прадстаўлена і ў іншых бібліятэках краін СНД — нездарма 2019 год у СНД аб'яўлены годам кнігі, што і лягло ў аснову праекта. Саму ідэю падказалі чытачы бібліятэкі, якія пажадалі азнаёміцца з лепшымі мастацкімі творами, выдадзенымі ў перыяд незалежнасці ў краінах СНД.

— Былі часы, калі літаратуру постсавецкай прасторы, шматнацыянальную літаратуру Савецкага Саюза мы адкрывалі праз шырокія магчымасці ўсесаюзнай літаратурна-мастацкай перыядыкі, праз кнігі аўтарытэтных выдавецтваў кшталту «Советский писатель», «Художественная литература», праз кнігі і творы, якія ставіліся і ў кінематографію Савецкага Саюза, і на тэатральных падмостках, — разважаў міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Аляксандр Карлюкевіч падчас адкрыцця выстаўкі. — Сёння каб зразумець, што адбываецца, не толькі з літаратурай, але і з грамадствам, якія гуманітарныя і маральныя пасылы маюць месца ў тых ці іншых краінах СНД, мы мусім прыкладаць

На адкрыцці выстаўкі. Кнігі і аўтары.

немалыя намаганні. Таму гэта выстаўка — як глыток паветра, які дазваляе зазірнуць у літаратуру Туркменістана і даведацца, пра што новы раман Агагельды Аланазарава, што ў Кыргызстане чытаюць адзін з апошніх раманаў Чынгіза Айтматава, які тут прадстаўлены, у нацыянальную літаратуру Азербайджана, дзе цяпер папулярныя кнігі Чынгіза Абдулаева і іншых знакамітых сучасных пісьменнікаў. Вельмі рады, што на выстаўцы годна прадстаўлены і нашы творцы. Мне здаецца, што, вандруючы па іншых краінах, іх кнігі здолеюць расказаць пра Беларусь, пра тыя сацыяльныя праблемы і пераўтварэнні, праз якія прайшоў беларускі народ не толькі ў апошнія дзесяцігоддзі, але і ў папярэднія часы, і якія ацэньваюцца з пазіцыі сучаснасці.

Беларусь у праекце прадстаўлена кнігамі Алеся Разанава, Мікалая Чаргінца, Андрэя Федарэнкі, Алены Паповай, Алеся Марціновіча, Уладзіміра Гніламёдава. Цікава і тое, што выбар спецыялістаў, якія складалі падборку кніг пісьменнікаў Расіі, супадае з нашымі ўзаемаадносінмамі ў галіне кніжнага гандлю, які наладжвае Міністэрства інфармацыі. Усе кнігі Захара Прылепіна, Льва Данілікіна, Яўгенія Вадалазкіна і іншых, прадстаўлены ў расійскім раздзеле, ёсць у нашых кнігарнях. Мы можам даведацца шмат новага пра тыя працэсы, што маюць месца побач з намі і так ці інакш тычаць і нас...

Яна БУДОВІЧ

прэзентацыя

«Мігценне золата»: маскоўская прэзентацыя беларускага і рускага празаіка

У Дзелавам і культурным цэнтры Пасольства Рэспублікі Беларусь у Расійскай Федэрацыі прайшла прэзентацыя рамана Алеся Кажадуба «Мігценне золата», які пабачыў свет у Маскве.

Алесь Кажадуб даўно і трывала прапісаўся ў Расіі. Прыехаў у Маскву як пісьменнік, які ўжо сфарміраваўся, выдаў свае першыя празаічныя кнігі на беларускай мове. У Маскве працаваў у кніжным выдавецтве, займаў пасаду намесніка галоўнага рэдактара «Літаратурнай газеты», быў шэф-рэдактарам «газеты ў газеце» «Лад», якая адлюстроўвала на старонках

«Літаратуркі» сучасны стан беларускай літаратуры, паказвала развіццё беларуска-расійскіх літаратурных стасункаў.

На прэзентацыі новага рамана Алеся Кажадуба выступілі пісьменнікі, літаратурныя крытыкі Любоў Турбіна, Рыгор Пяўцоў, Віктар Пронін, Аляксандр Нявераў, Вольга Шаўчук, Юры Баранаў. Вяла сустрэчу доктар гістарычных навук Лола Званарова, якая даўно займаецца беларуска-расійскімі гістарычнымі, культурнымі і літаратурнымі сувязямі. Раман «Мігценне золата» з'яўляецца працягам

рамана «Дарога на Маскву», які быў прыхільна сустрэты крытыкай і чытачамі. Падзеі новага твора адбываюцца ў Маскве, Мінску, Таліне, Франкфурце-на-Майне, Гданьску, Махачкале і іншых гарадах. Але заўсёды ў цэнтры ўвагі так ці іначай аказваецца беларуская тэма.

Застаецца дадаць, што Алесь Кажадуб, творчасць якога адзначана Шолахаўскай і Бунінскай літаратурнымі прэміямі, з'яўляецца членам Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Мікола БЕРЛЕЖ

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

27 красавіка — на пасяджэнне літаратурнага аб'яднання «Доблесць» пры бібліятэцы Цэнтральнага Дома афіцэраў (11.00).

29 красавіка — у Школу юнага паэта пры гарадскім аддзяленні СПБ (14.00).

29 красавіка — на пасяджэнне літаратурнай студыі «Малінаўскія галасы» ў дзіцячую бібліятэку № 15 (16.00).

30 красавіка — на сустрэчу з Кацярынай Масэ на факультэт экранных мастацтваў Белдзяржакадэміі мастацтваў (12.30).

30 красавіка — на імпрэзу «Няма апраўдання вайне» ў літаратурны клуб «Паэтычны аўторак» пры бібліятэцы № 7 імя Я. Коласа (14.00).

30 красавіка — на вечар Міхася Пазняка ў бібліятэку № 11 (17.00).

30 красавіка — на манаспектакль «Цунамі» (на квітках), прымеркаваны да 105-годдзя з дня нараджэння Аркадзя Куляшова, з удзелам Зінаіды Феакіставай-Каладзьяннай у Літаратурным тэатры «Слова» (вул. Карла Маркса, 40) (19.00).

3 мая — на вечар класічнай і сучаснай

паэзіі «Паклон зямлі і каханню» з удзелам юных артыстаў паэтычнага тэатра «Рытмы сэрца» ў Мінскі гарадскі тэатр паэзіі пры Цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя Янкі Купалы (18.00).

3 мая — на літаратурнае свята «Паклонімся героям тых гадоў» з удзелам паэтаў у бібліятэку № 8 імя М. Багдановіча (12.00).

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

26 красавіка — на пасяджэнне літаратурнага клуба «Пінчукі» ў Пінскую цэнтральную раённую бібліятэку імя Я. Янішчыцы (17.00).

2 мая — на адкрыццё мастацкай выстаўкі «Фарбы мірнага неба» з удзелам брэсцкіх пісьменнікаў у Цэнтральную гарадскую бібліятэку імя А. С. Пушкіна (18.00).

2 мая — на беларуска-ўкраінскую гумарыну «Смех заваёўвае сусвет» у Цэнтральную бібліятэку імя А. С. Пушкіна (14.00).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

4 мая — на сустрэчу «Вершы над горадам» з Галінай Загурскай і паэтамі Полацка на пляцоўку каля памятнага знака «Геагра-

фічны цэнтр Еўропы» ў Полацку (10.45).

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

26 красавіка — на прэзентацыю кнігі Ганны Скаржынскай-Савіцкай «Казка пра чароўнае падарожжа ў свет вады» ў Гродзенскую спецыяльную школу-інтэрнат для дзяцей з парушэннем слыху (11.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

30 красавіка — на прэм'еру спектакля «Іграем у дружную сям'ю» з удзелам Марыны Сліўко ў Дом культуры чыгуначнікаў г. Магілёва (17.00).

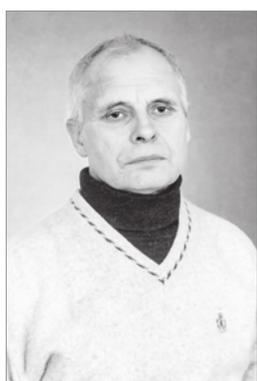
30 красавіка — у літаратурна-краязнаўчае падарожжа «Гартаючы памяці старонкі...» па творчасці Ніны Кавалёвай да 75-годдзя вызвалення Беларусі ў Цемналескую бібліятэку-філіял Дрыбінскага раёна (15.00).

3 мая — на сустрэчу з Вольгай Бяловай, прысвечаную 75-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, у кніжны магазін «Мір» (г. Магілёў, вул. Першамайская, 9/2) (13.00).

на развітанне

Птушка вечнасці — душа...

Не перакрэслі ўсе былыя церні.
Я пад святаннем зайтрашняга хаджу.
Хіба ў сумленне, нібы ў званне касцельны,
Удару словам — можа, разбуджу...
Мар'ян ДУКСА

разумееш больш за іншых, бо помніш больш за тое, што сам жадаеш, і памяць твая горкая...» Так пачынала калісьці я сваё эсэ, прысвечанае любімаму паэту, сціпламу чалавеку і шчыраму верніку Мар'яну Дуксу. Нават не гады, а дзесяцігоддзі мінулі з таго часу. На працягу гэтых гадоў творчая скарбонка паэта папаўнялася новымі і новымі творами, у якіх ён занатоўваў свае думкі, боль, заклапочанасць усім, што дзеецца ў свеце. Жывучы на перыферыі, у правінцыі, ён не мысліў глабальна, але ў сваёй засяроджанасці і аддаленасці ад мітусні меў магчымасць бачыць і разумець многае, а ўрэшце прадчуваць і папярэджваць нас усіх ад дарэмнай траты часу і энергіі.

Асабісты вопыт спасціжэння Бога і занепакоенасць лёсам народа, Айчыны, заклапочанасць будучыняй роднай мовы і лёсам нацыянальнай культуры, матывы расчараванняў і ўсёпераможная любоў да чалавека — вось асноўны лейтматывы большасці вершаў. З лірычнымі строфамі і вытанчаным метафарычным гуарам аўтара чаргуецца адчуванне сваёй мізэрнасці ў Сушце («Ці ўзвысіцца мой кволы галасок над гімнамі пушчанска-баравымі?») і адначасова аптымістычная ўпэўненасць у сіле чалавечага духу («Агонь твой не, не дагарыць, / яшчэ пасвеціць яркай зоркаю. / Ты праўду будзеш гаварыць —

салодкую ці вельмі горкую»). Канстатацыя сваёй бездапаможнасці перад націскам гвалту («Навокал пакуты, на плаце — галовы...») часта мяжуе з пратэстам супраць бездухоўнасці («А сыплецца з вачэй людскіх гарох, / як пачынаюць спрэчку фарысеі») чаргуюцца.

Паэты не паміраюць — яны жывуць у сваіх вершах. А Мар'ян Дукса пакінуў нам больш як дзясятка вершаваных зборнікаў. На яго вершы напісана шмат песень. Духоўныя творы часта гучаць падчас каталіцкіх святаў у многіх касцёлах Беларусі. Яго вершы — запавет двум сынам і чатыром унукам. І ўсім нам, тым, хто ведае, што

«Без памяці — блуканне па начы без адчування пад сабой дарогі...»

Без памяці на новым рубяжы адны прыпынкі і адны паломкі... Без памяці збяднеем, як бамжы, і страцім радасць, нібы пустадомкі. Без памяці — скачы ты ні скачы — нікчэмны рух, сляпыя надта ногі. Без памяці — блуканне па начы без адчування пад сабой дарогі.

Ала КЛЕМЯНОК

Калектыў Гродзенскага абласнога Кадзьялення Саюза пісьменнікаў Беларусі смуткуе з прычыны смерці лаўрэата Дзяржаўнай прэміі імя А. Куляшова, лаўрэата Нацыянальнай літаратурнай прэміі Рэспублікі Беларусь, паэта Мар'яна Мікалаевіча ДУКСЫ і выказвае шчырыя спачуванні яго родным і блізкім.

Акрылены

Чулы да гукаў, чулы да слоў, чулы да людзей. Чулы да жыцця... Такім быў Юрый Бліноў, фартэпійны выступленні якога збіралі аўдыторыю ў Беларусі і па ўсім свеце.

3 дзіцячых гадоў талент хлопчыка з Драгічына звярнуў на сябе ўвагу спецыялістаў, калі атрымліваў першыя перамогі ў фартэпійных конкурсах. А ў 17 гадоў Юрый стварыў сенсацыю: атрымаў перамогу ў I Міжнародным конкурсе імя С. Пракоф'ева ў Санкт-Пецярбургу, якая стала «пуцёўкай у жыццё» для

маладога піяніста. У 2000-х гадах працягваў кар'еру ў ЗША, дзе атрымаў ступень доктара музычных мастацтваў. Стаў лаўрэатам многіх буйных конкурсаў, у тым ліку здабыў Гран-пры Шапэна ў Тэхасе, а таксама Усеамерыканскага конкурсу піяністаў. Граў у алімпійскім Солт-Лэйк-Сіці, даваў сольны канцэрт у адной з залаў Карнегі-Хола.

Дадому вярнуўся з безліччю ідэй, якія імкнуўся ажыццявіць у абсалютна розных сферах: ад музыкі да спорту. Творы для фартэпіяна і камерныя сачыненні Ю. Блінова

атрымлівалі прызы міжнародных конкурсаў, нездарма беларускі музыкант стаў прэзідэнтам Міжнароднай асацыяцыі піяністаў і кампазітараў (ISPC). Ён прасоўваў ідэі, звязаныя з літаратурай, — па падтрымцы беларускага слова і творчасці айчынных аўтараў.

Падтрымліваў (як мецэнат) праекты, звязаныя са спортам, і нават на ўласным прыкладзе паказваў, што гэта сфера можа даць натхненне, калі пісаў свае «спартыўныя» творы. Безліч энергіі, творчы і чалавечы рошкіт — сышоў на 43-м годзе

жыцця. Чалавек вялікага таленту, чалавек з вялікім сэрцам...

27 красавіка 70 гадоў святкуе Васіль Фей, майстар дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва.

28 красавіка 70 гадоў спаўняецца Марыі Верціхоўскай, публіцысту.

28 красавіка — 180 гадоў з дня нараджэння Мсціслава Камінскага (1839—1868), этнографа, фалькларыста, публіцыста.

28 красавіка 80-годдзе адзначае Зінаіда Бандарэнка, дыктар тэлебачання, народная артыстка Беларусі.

28 красавіка 70-гадовы юбілей святкуе Любоў Антанюк, мовазнаўца.

28 красавіка — 70 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Будніка (1949—2007), кампазітара.

29 красавіка — 110 гадоў з дня нараджэння Георгія Чарняўскага (1909—1985), афарміцеля, графіка.

29 красавіка — 90 гадоў з дня нараджэння Вітала Галавача, празаіка.

1 мая — 110 гадоў з дня нараджэння Ліпы Кроля (1909—1977), мастака тэатра, плакатыста.

1 мая — 105 гадоў з дня нараджэння Алены Ленсу (1914—2005), літаратуразнаўца, крытыка.

1 мая — 90 гадоў з дня нараджэння Ганны Грубінай (1929—1992), графіка.

1 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Якава Касалапава (1934—1982), кампазітара.

1 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Міколы (Мікалая) Корзуна (1934—1995), празаіка.

1 мая 80 гадоў спаўняецца Наталлі Гайдзе, спявачцы, народнай артыстцы БССР.

1 мая 70-гадовы юбілей адзначае Ядвіга Паплаўская, кампазітар, эстрадная спявачка, народная артыстка Беларусі.

2 мая 65 гадоў спаўняецца Канстанціну Жуку, паэту.

2 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Аляксея Гардзіцкага (1934—1999), крытыка.

2 мая — 80 гадоў з дня нараджэння Аляксея Пятрухны (1939—1984), мастака, графіка.

2 мая — 80 гадоў з дня нараджэння Віктара Смачнева (1939—1996), заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь.

3 мая — 80 гадоў з дня нараджэння Леаніда Нячаева (1939—2010), кіна-

рэжысёра, сцэнарыста, народнага артыста Расіі.

3 мая — 70-гадовы юбілей святкуе Віктар Крук, графік.

4 мая — 220 гадоў з дня нараджэння Фларыяна Бохвіца (1799—1856), філосафа-мараліста, пісьменніка.

4 мая — 200 гадоў з дня нараджэння Фларыяна Міладоўскага (1819—1889), кампазітара, піяніста, педагога.

4 мая — 100 гадоў з дня нараджэння Пятра Шасцерыкова (1919—1994), празаіка, перакладчыка, публіцыста.

4 мая — 90 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Маланкіна (1929—1978), рэжысёра, педагога, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

Калектыў Гродзенскага абласнога Кадзьялення Саюза пісьменнікаў Беларусі смуткуе з прычыны смерці славутага трэнера, ганаровага грамадзяніна горада Гродна, члена Саюза пісьменнікаў Беларусі, паэта Рэнальда Іванавіча КНЬША і выказвае шчырыя спачуванні яго родным і блізкім.

люстэрка тыдня

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася прэзентацыя новага віртуальнага праекта бібліятэкі «Станіслаў Манюшка». Музычныя рамонткі з Міншчыны, які створаны ў межах рэспубліканскага плана мерапрыемстваў па святкаванні 200-годдзя з дня нараджэння кампазітара. Упершыню ў межах аднаго інфармацыйнага рэсурсу можна глыбей пазнаёміцца з асобай С. Манюшкі, яго творчай спадчынай, даведацца пра пастапоўкі яго твораў на беларускай сцэне. Частка праекта прысвечана ўшанаванню памяці кампазітара ў Беларусі. Карыстальнікі могуць азнаёміцца з алічбаванымі рукапісамі і выданнямі нотных дакументаў другой паловы XIX — пачатку XX стагоддзя з фондаў Нацыянальнай бібліятэкі, аўдыязапісамі фрагментаў з твораў С. Манюшкі ў выкананні сучасных музыкантаў. Створаны бібліятэкай рэсурс будзе агульнадаступны і бясплатны, а таму прыдатны для выкарыстання ў бібліятэках, музеях, школах, мастацкіх вучэльнях, ВУН, іншых установах адукацыі, навукі і культуры, а таксама для асабістага ўжытку.

29 красавіка па 3 мая ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі пройдзе III Велікодны фестываль «Творчасць маладых», у якім будуць удзельнічаць харавыя калектывы з Грузіі, Эстоніі і Расіі. Фестываль адкрыецца гала-канцэртамі, на якім прагучаць творы класічных кампазітараў у выкананні сімфанічнага аркестра Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі пад кіраўніцтвам дырыжора Андрэя Галанава і хору акадэміі пад кіраўніцтвам Інэсы Бадзюкі. На 30 красавіка запланавана праграма «Шэдэўры вакальнай музыкі», 2 мая слухачы змогуць пазнаёміцца са «Скарбамі духоўнай музыкі Грузіі». Фестываль завершыцца «Харавым святам». Падчас фестывалю адбудзецца цырымонія ўручэння прэміі выкладчыкам і студэнтам акадэміі і гімназіі-каледжа пры БДАМ, якія спрыялі замацаванню высокага статусу прафесійнай музычнай адукацыі ў Беларусі і за мяжой.

Нацыянальны мастацкі музэй Беларусі працягвае супрацоўніцтва з Нацыянальным музеем Ліхтэнштэйна. У пачатку сакавіка ў Ліхтэнштэйне была адкрытая экспазіцыя «Беларускія іконы». У пачатку мая ў беларускі музей накіраваныя 40 пейзажаў з серыі «Падарожжа па Рэйне» Іагана Блюйлера, знакамітага швейцарскага мастака XIX стагоддзя. 77 з 80 пейзажаў гэтай серыі захоўваюцца ў Нацыянальным музеі Ліхтэнштэйна, большая частка з іх прыедзе ў Беларусь. Выстаўку можна будзе наведаць з 3 мая па 8 ліпеня.

Днямі ў Баранавічах адбудзецца I Міжнародны конкурс-фестываль эстраднай і джазавай музыкі *Brand New Jazz*. Удзел у конкурсе возьмуць школьнікі і студэнты з Беларусі, Расіі, Украіны, Латвіі, Польшчы, Літвы і Кітая. Праграма прадугледжвае як сольныя выступленні інструменталістаў і вакалістаў, так і нумары ансамбляў, хароў і аркестраў. У выкананні ўдзельнікаў будзе гучаць эстрадная музыка, класіка джаза, творы сучасных кампазітараў, а таксама фальклор у джазавай апрацоўцы. Некаторыя музыкі прадставяць творы ўласнага сачынення. У склад прафесійнага журы, якое ацэніць выступленні канкурсантаў і выявіць пераможцаў, увайдучь спецыялісты з Беларусі, Украіны, Расіі, Малдовы, Польшчы, Латвіі і Літвы.

Агляд цікавінак ад Дар'і СМІРНОВАЙ

землякі

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

БЕЛЫ ГАРЛАЧЫК

НА БЛАКІТНЫМ ПОЛІ

Канечне, Наваполацк зусім не падобны на Парыж, а тым больш мясцовая рэзідэнцыя мастакоў — на славыты Ла Руш, больш вядомы як «Вулей», дзе тварылі славытыя сусветна вядомыя майстры жывапісу. Але быў час, калі гэтая асацыяцыя міжволі ў мяне ўзнікала, бо малады горад сабраў у мастацкія майстэрні нямала цікавых маладых творчых людзей. Імёны многіх з іх добра ведаюць цяпер аматары выяўленчага мастацтва, іх работы ўвечаны не толькі на гарадскіх роспісах і мазаіках — іх можна пабачыць у галерэях і музеях не толькі нашай краіны.

За гэты час нехта з'ехаў у іншыя гарады, нехта пакінуў прафесію, некага страцілі. Але тыя, хто працуе сёння, нясуць і памнажаюць гонар наваполацкай школы. Сярод іх — мой даўні таварыш Віктар Лук'яненка.

Віктар нарадзіўся ў Віцебску, скончыў у родным горадзе мастацка-графічны факультэт педінстытута, прыехаў на працу ў Наваполацк.

Магчыма, на выбар маладога мастака паўплывала і тое, што адзін з яго інстытуцкіх педагогаў, стваральнік віцебскай школы акварэлі Фелікс Гумен пачынаў свой творчы шлях менавіта ў Наваполацку.

У часы маёй працы ўласным карэспандэнтам рэспубліканскага радыё ў горадзе віравала культурнае жыццё. Мастакі і літаратары часта сустракаліся, і не толькі на афіцыйных імпрэзах. Часам мастацкія майстэрні ператвараліся ў сапраўдны Ла Руш, дзе чыталі вершы, спрачаліся, знаёміліся і заводзілі сяброўства маладыя на той час творцы.

Мы з пісьменніцай Ірынай Жарнасек часта бывалі ў гасцяў у дружнай сям'і Лук'яненкаў. Яго жонка Вольга працавала архітэктарам, у бацькоў падрасталала дачка, будучая мастачка Ульяна, цешыў гасцей дзіцячай непасрэднасцю маленькі Глеб.

З Віктарам заўсёды было цікава пагаварыць пра зорнае неба, пра старажытныя капішчы і паганскія стаянкі на Полаччыне.

Так сталася, што менавіта ён стаў аўтарам сцяга і герба Наваполацка. «Неабходна было стварыць такі праект, які стаў бы непаўторным. З аднаго боку адлюстраванне павінна было адпавядаць патрабаванням геральдыкі, а з іншага — быць дастаткова простым». Цэнтрам адлюстравання стала кветка — белы гарлачык, што па задуме аўтара сімвалізуе адкрытасць, добразычлівасць.

Яшчэ адна з яркіх работ мастака — дызайн балкона і старадаўняга гадзінніка на будынку Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта. Віктар Рыгоравіч, дарэчы, — дацэнт кафедры архітэктуры гэтай навучальнай установы. Але галоўны творчы здабытак сябра Саюза мастакоў Беларусі Віктара Лук'яненкі — яго жывапісныя і графічныя работы.

Творы знаходзяцца ў Наваполацкім мастацкім музеі, у музеі польскага Шчэціна, у прыватных калекцыях. Яго майстэрства адзначана сярэбраным медалём сусветнага клуба творчых індывідуальнасцяў ЗША.

На маім пасведчанні ганаровага грамадзяніна Наваполацка красуецца гэты герб — белы гарлачык на блакітным полі.

Адмысловая тэрыторыя кнігі

Выбар паміж электроннай і друкаванай кнігай прымушае спрачацца тых, хто любіць аналізаваць мінулае і прагназаваць будучыню. Тое, што ў наш час кнігу можна прачытаць

ці спампаваць фрагмент навінкі бясплатна, прываблівае цяперашняга чытача, звыклага да хуткага атрымання інфармацыі. Але наўрад ці ён спазнае тую «старажытную» радасць, калі знайшоў патрэбную кнігу ў патрэбным афармленні, асабліва што датычыцца дзіцячых выданняў — асобнага прыкладу мастацтва. Таму друкаваная кніга не перастае вабіць і зачароўваць не толькі сталых чытачоў, становіцца ўсё больш важнай для грамадства нават у межах асобных гарадоў.

Пяты год ужо «Горад і кнігі» — першы гарадскі кніжны фестываль у Беларусі — праходзіць дзякуючы жаданню і падтрымцы неабыхавых энтузіястаў, якія лічаць друкаваную кнігу абавязковым складнікам самаадукацыі і бесперапыннага самаразвіцця. Сёння ў яго арганізацыі ўдзельнічаюць больш чым 100 валанцёраў, дзякуючы якім не толькі праходзіць кірмаш і розныя творчыя імпрэзы, але і запрашаюцца замежныя госці. Сёлета сярод іх Марыям Петрасян, пісьменніца і мастачка з Арменіі. Менавіта такія сустрэчы робяць фестываль патрэбным і запамінальным, таму ініцыятыва добраахвотнікаў штогод падтрымліваецца, і не дарма.

Адкрыццё азначылася не традыцыйным вітаннем і ўрачыстымі словамі выдаўцоў ці арганізатараў, а міжнароднымі чытаннімі. Фрагменты прозы з вуснаў прадстаўнікоў дыпмісіі і айчынных медыяперсон гучалі ў арыгінале і беларускім перакладзе. Усе прысутныя ўважліва слухалі гэтыя кавалкі значных у літаратуры твораў, нібыта кожная мова ім знаёмая і зразумелая. Напрыклад, Фіёна Гіб, пасол Вялікабрытаніі ў Беларусі, прачытала фрагмент з кнігі «Пітэр Пэн». Беларускі пераклад гэтага ўрыўку прадставіў музыкант, лідар групы «J:mors» Уладзімір Пугач. Таксама кавалачкі з кнігі прачыталі пасол Швецыі ў Беларусі Крысціна Юханесан, першы сакратар Пасольства Федэратыўнай Рэспублікі Германія Якаб Рачэк, тэлеведучыя Іван Падрэз і Святлана Бароўская. Мовы гучалі розныя, і на працягу выступленняў склад глядачоў паступова змяняўся, але было бачна: выпадковых людзей няма. А пасля старту на «Пляцоўцы экспертных сустрэч» Антон Ламаеў, мастак-ілюстратар з Расіі, раскажаў пра тое, як ствараецца друкаваная кніга, і нават адкрыў некаторыя сакрэты гэтай складанай працы.

Дзякуючы наяўнасці некалькіх стэндаў з дзіцячай літаратурай і спецыяльнай пляцоўкі, большасць дарослых прыйшлі з дзецьмі.

Напрыклад, адразу пасля адкрыцця на дзіцячай пляцоўцы распачаўся інтэрактыўны дзіцячы спектакль, прысвечаны экалогіі, зона гучных чытанняў напоўнілася гучаннем твораў Ліліі Льюшынай і Маргарыты Латышкевіч у аўтарскім прачытанні, а на маладзёжнай пляцоўцы чыталі «Кабзар» Тараса Шаўчэнкі на мове арыгінала і ў перакладзе на рускую і беларускую мовы. Акрамя гэтага, была магчымасць пагпапіць у некалькіх літаратурных падарожжаў па Мінску паводле дзіцячай кнігі «Кот Шпрот і таямніца атракцыёнаў» Ганны Янкуты, кнігі «Гасцініца Бельгія» Ганны Севярынец і серыі раманаў «Авантуры Пранціша Вырвіча» Людмілы Рублеўскай.

Больш за ўсё пляцовак было размешчана на трэцім паверсе, дзе знаходзілася «Зона гучных чытанняў», за якой —

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

выстаўка хэнд-мэйд герояў сучасных кніг «Усмешлівыя цуды» і «Дзіцячая пляцоўка», напоўненая вясёлымі прадстаўленнямі. Тут знайшлося месца для малявання, прызначанага для самых маленькіх неведвальнікаў. Дарэчы, у межах фестывалю прэмія «Ліхтар» сабрала асобную бібліятэчку, якую складаюць найлепшыя кнігі для дзяцей і падлеткаў, выдадзеныя на працягу года. Да таго ж прайшлі і іншыя выстаўкі: стэнд «Звычайныя кнігі пра незвычайных дзяцей», перасоўны стэнд Пасольства ЗША «Спазнай Амерыку па коміксах!», бібліятэка краўдфандынгу, якая складаецца больш чым 80 выданняў, стол Мінскай абласной бібліятэкі «Шпарлагла», які дазволіў вывучыць некалькі кніжных фраз на розных мовах, напрыклад, на іспанскай, карэйскай, грэчаскай і іншых.

Усё ж такі сярод разнастайнасці шматлікіх сустрэч і выставак не апошняя мэтай, каб завітаць на фестываль, было набыццё кнігі і сувеніраў на стэндах айчынных выдавецтваў і не толькі. Асаблівым попытам карысталіся паштоўкі выдавецтва «Тэхналогія». На любым фестывалі гэтыя паштоўкі становяцца лідарам продажу: як цікавы ўзор выяўленчага мастацтва і як напамін пра фестываль. Некаторыя выдавецтвы, кіруючыся шматгадовым досведам, прывезлі з сабой канкрэтную колькасць выданняў — ведаючы попыт і падлічыўшы ўсё ледзь не

Фота: Катрына Дробава

з матэматычнай дакладнасцю. Ды шмат людзей прыходзіла набыць зусім новыя кнігі, у тым ліку тыя, што яшчэ не на слыху. Арыентавацца ім дапамагалі прадаўцы, якія, задаўшы два-тры пытанні, раілі набыць тое ці іншае выданне.

Дарэчы, мінакоў, якія праходзілі паблізу месца фестывалю, вельмі прывабліваў медыааўтобус *DeutschExpress* — сапраўдная бібліятэка на колах. Ён даў магчымасць знайсці не толькі кнігі, але і кампакт-дыскі, відэакасы, DVD на нямецкай мове і ўзяць іх на час. Варта толькі зарэгістравацца. Але найбольшы ажыятаж можна было назіраць ля стэндаў з дзіцячымі выданнямі, у ліку якіх было прадстаўлена выдавецтва «Рэдкая птушка». Вялікі асартымент выданняў рознага фармату дазволіў бацькам і іх дзецям знайсці кнігі на самы патрабавальны і пераборлівы густ. Увогуле, дзякуючы наяўнасці некалькіх стэндаў з дзіцячай літаратурай і спецыяльнай пляцоўкі, большасць дарослых прыйшлі з дзецьмі. Былі і зусім маладыя бацькі, якія з'яўляліся на фестывалі нават з дзіцячымі каляскамі. Як відаць, іх хатнія бібліятэкі ў гэтыя два дні папоўніліся. І, магчыма, праз некалькі гадоў іх дзеткі будуць вучыцца чытаць па кнігах, набытых на фестывалі.

У нашай краіне ладзіцца і маштабныя кніжныя святы, і камерныя фестывалі, але ўсе яны маюць адну мэту — збліжэнне людзей, разуменне імі таго, што дае літаратура. Насамрэч простама ці не вельмі простама чытачу важна мець магчымасць пачуць і быць пачутым.

Яўгенія ШЫЦЬКА

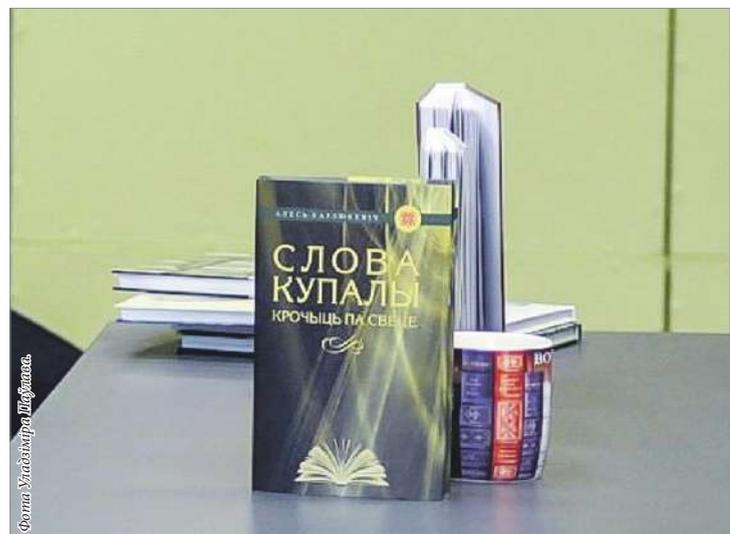
Размова пра нашы повязі

На пляцоўцы Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта пяты год запар ладзіцца фестываль «Горад і кнігі». Самыя розныя пісьменнікі і выдавецтвы з Беларусі прыйшлі ў аўдыторыі, прадстаўленыя арганізатарамі гэтага пасвойму ўнікальнага творчага праекта.

Сярод іншых імпрэз увагу наведвальнікаў прыцягнула і сустрэча з пісьменнікам Алесем Карлюкевічам, які прэзентаваў на фестывалі свае кнігі, прысвечаныя повязям беларускай літаратуры з усім светам. І ў першую чаргу — зборнік нарысаў «Слова Купалы крочць па свеце». На старонках гэтага выдання чытач знойдзе расповеды пра добрых сяброў беларускай літаратуры — паэтаў і перакладчыкаў Валеры Тургая (Чувашыя), Адама Ахматукаева (Чачэнская Рэспубліка), Рыму Хонінаву (Калмыкію), Рэната Харыса (Татарстан), Святлану Ананьеву (Казахстан) і шмат яшчэ каго, хто спрыяе распаўсюджванню беларускай літаратуры ў сваіх нацыянальных прасторах.

Уздзел у прэзентацыі прынялі пісьменнікі Навум Гальпяровіч, Зіновій Прыгодзіч, Алена Брава, краязнаўца Уладзімір Лайкоў, фотамастак Яўген Коктыш, бібліятэкары Навуковай бібліятэкі БНТУ, кнігагандляры, выдаўцы, чытачы.

Сяргей ШЫЧКО

Фота: Уладзімір Лайкоў

Маўкліва дубок паміраў

Жыццё беларускага паэта Сяргея Крыўца прамільгнула знічкай на небасхіле беларускай літаратуры. Хацелася б напісаць «вядомага», ды знакамітым ён стаць не паспеў. На жаль, і сённяшнія аматары паэзіі пра яго ведаюць мала. Дый не разумеюць, што з-за гэтага свайго няведання ў многім абядняюць сябе, бо напісанае ім — з тых старонак нацыянальнага прыгожага пісьменства, перагарнуць якія ніколі не грэшна. Хоць ён не паспеў дасягнуць значных адкрыццяў, але сваім жыццём, творчасцю запэўніў, што той, хто па-сапраўднаму любіць Бацькаўшчыну, менш клянэцца ў гэтым, а больш робіць дзеля росквіту. Не зважаючы на самыя неспрыяльныя ўмовы. Яны ж С. Крыўца пастаянна выпрабавалі. Аднак і загартоўвалі, надавалі ўпэўненасці ў справе, якой сябе прысвяціў.

Родам С. Крывец з вёскі Дубна. Некалі гэта быў Скідзельскі павет, цяпер Мастоўскі раён. Нарадзіўся ў 1909 годзе. Калі дакладна — невядома. У беднай сялянскай сям'і, з якой паходзіў, было не да таго, каб клапаціцца аб захаванні неабходных звестак. З братам гадаваўся без бацькі. Маці часта пакідала дзяцей з сямідзесяцігадовым дзедом, а сама ехала ў пошуку заробку. Сваёй хаты не мелі, жылі на кватэры, гаспадар якой знаходзіўся ў палоне. Дзед Сымон, якога ў вёсцы прызвалі Табалам, хоць «універсітэтаў» не заканчваў, але цаніў грамату. Ён і навучыў шасцігадовага Сяргеяку чытаць па-беларуску. Калі ж хлопчук пайшоў у школу, выявіў задаткі да малявання.

Вярнуўшыся з нямецкага палону, гаспадар чамусьці выкінуў на сметнік сваю даволі багатую хатнюю бібліятэку. Сяргеяку гэта — толькі ў радасць. Пазбіраў кнігі, сярод якіх было шмат «Жыццяў святых», розныя рэлігійныя брашуры. Начытаўшыся іх, нават падаўся ў Жыровіцкі манастыр. Але зразумеў, што гэта — зусім не тое, да чаго ляжыць ягоная душа. А тут яшчэ дзед памёр. Трэба маці дапамагаць. Быў пастухом, ба-трачыў. Аднак і з кнігамі не развітаўся. Узяўся і вершы пісаць. Дачакаўся і першай сваёй публікацыі. Адбылася яна на старонках заходнебеларускага дзіцячага часопіса «Заранка». У чацвёртым ягоным нумары за 1928 год выступіў з вершам «Моладзь, Моладзь, надзея ўся...» Падпісаў яго С. Пастушок. Публікаваўся і пад псеўданімамі Сярожа Пастушок, Сымон Табала.

На той час ужо тры гады быў актыўна далучаны да грамадскага жыцця. За актыўнасць яго выбралі сакратаром Таварыства беларускай школы. Цікавіўся тым, што адбывалася ва Усходняй Беларусі. Нават тройчы спрабаваў перайсці дзяржаўную мяжу, але быў затрыманы. Як на сёння, то і добра, што з гэтага намеру нічога не атрымалася. Канешне, у сярэдзіне 20-х гадоў мінулага стагоддзя да масавых рэпрэсій у СССР не дайшло, але хто ведае, як бы ў далейшым усё складалася для яго, калі б далейшае там жыць. Мог бы быць аб'яўлены «ворагам народа».

Мала радасці ў яго было і на радзіме, бо нейкага пэўнага занятку не меў. Авалодаў стальных майстэрствам, цясларыў, працаваў будаўніком. Заробку — кот наплакаў. Ды ўсё адно стараўся выпісваць прагрэсіўныя беларускія і польскія газеты і часопісы. Шмат займаўся самаадукацыяй. Захапіўшыся творчасцю Якуба Коласа, з задавальненнем перачытваў ягонага «Сымона-музыку». У дасканаласці авалодаў рускай і польскай мовай. Узяўся за вывучэнне нямецкай. Такое жаданне патлумачыў брату тым, што хоча ў арыгінале прачытаць творы Гётэ і Шылера. Вершы пісаў таксама не толькі па-беларуску, а і па-руску, па-польску, па-нямецку.

Жылося ж яму ў Беластоку, куды нарэшце перабраўся ў пошуку лепшай долі, нясоладка. Яшчэ як нясоладка. Уяўленне аб гэтым можна атрымаць з верша «Сыплюць думкі», напісанага ў 1936 годзе:

*Ночка чорным пакрывалам
Мне акно завесіла.
Ў хаце холад (дроў замала).
На душы нявесела.
Мне б сяброў наведаць трэба.
Думка — не гарэзія.
Сеў падумаў. (Скуль ўзяць хлеба?)
Эх, жыццё — паэзія.
Цяжка і дарма. Але веру,
Возьмем цябе прозаю.
Стаў пісаць — няма паперы —
Думкі нецвярозья.
Слініць дождж. На панадворку
Ноч ў гразі палошчацца.
Закурыць (была б махорка)
Неяк надта хочацца.
Ператрос усе кішэні,
Ціха, назбіраецца!
Пацягнуў (адны карэнні),
Чад клубком хістаецца.
Сыплюць думкі, сыплюць мрой
Іскрамі з-пад крэсіва.
Прыйдзе час (і мы героі!),
Ну й гульнём жа весела.*

Аднак не ўсе творы датаваны. «Крызіс» — з шэрагу такіх. Бадай, ён напісаўся не адразу. Доўга абдумваўся, пакуль не знайшоўся той варыянт, што лёгка паперу. Але С. Крывец не палічыў абавязковым указваць ні канчатковую дату напісання, ні пазначаць, у прамежку якога часу ён ствараўся. Відавочна толькі, што ў гэты час паэта апаноўвалі далёка не радасныя думкі. Знаходзіўся ў такім стане, які можна ахарактарызаваць як ростані духу. Зразумела, гняла і сама рэчаіснасць. Але з ёю, як гэта цяжка ні давалася, у многім ужо змірыўся. Пакутлівы ж роздум нараджаўся з-за таго, што наперадзе не бачылася ніякага прасвету. Лірычны герой не ведаў, як быць далей, бо ўсё, што ні адбывалася, заспакаення і спадзявання на лепшае не прыносіла:

*Зноў асенні чорны вечар.
За вуголом скавыча вецер,
Ў хаце гойдае абраз.
На сцяне шаасцяць абаі.
Плаўна ў цень без перабоў —
Цік-так... цік-так... — сходзіць час.*

Малюнак гэтай безвыходнасці ўзмацняецца, ператвараючыся ў тую рэальнасць, ад якой яшчэ больш не па сабе. Быццам усё зрушылася. Замест звыклага з'явілася тое, якое сваёй, здавалася б, звычайнасцю так нясцерпна балюча цісне. І ты ўжо сам не свой. Быццам і далёкі ад усяго гэтага, але разам з тым і не можаш вырвацца з яго, бо цалкам у ім, а яно — у табе. З'яднанасць гэтая, лучнасць самі па сабе дзіўныя, таму што тваё нутро працівіцца наканаванасці, але яна — тая рэальнасць, што не адпускае. Драматычнасць становішча нават ператварае яго ў трагічнае, а пасля гэтага пераўвасаблення ты ўжо нішто. Цябе паглыне праклятая наканаванасць. Вытлумачэння ёй няма, але яна прысутнічае:

*Сумна. Жудасна. Трывожна...
З-пад падлогі асяярожна,
Быццам змей, вылазіць змрок.
Вылез. Сеў. Двухзначна глянуў...
Ўстаў. Па хаце крокам п'яным
Ходзіць ўздоўж і ўпапарок.*

Роспачнасць лірычнага героя С. Крыўца зразумелая. Ягонае жыццё толькі пачынаецца, а перспектыва такая, што ёсць ад чаго зняверыцца: «Цік-так... цік... — нясецца час. // Вось чутно — жыццё злітае, // А з ім моладасць святая — // Скарб адзін мой // Лёс я свой выразна бачу, // Чую, знаю, што заплачу [...]» . Ды ён — не з тых, хто гатовы здацца без бою. Паратунак ад безвыходнасці шукае ў грамадстве, разумеючы, што там, дзе аднаму не выстаць, гэта магчыма разам, у супольнасці: «Я гукаю: // — Гэй, прыйдзі, душа жывая, // Ў мой заклятый кут! [...] Я з надзеяй ў перамогу // Вечнасць выклічу на бой».

Следам ідзе завяршальная страфа верша, прасякнутая тым аптымізмам, якім і жыў лірычны герой паэта. Сам ён таксама,

калі роспач і неўладкаванасць забываліся, праходзіў той душэўны крызіс, які і спарадзіў гэты адзін з лепшых ягоных вершаў. Невыпадкова цудоўны знаўца паэзіі Алг Лойка поруч з яшчэ трыма творами С. Крыўца ўключыў у другі том трохтомнай «Анталогіі беларускай паэзіі» (1993), складальнікам якога быў, і верш «Крызіс»:

*Стук...
Ідзе...
Вецер дзверы адчыняе.
Ў хаце гоман, розат, стук.
Чую, руку мне сціскае
Чарада мазольных рук:
— Не адзін ты, нас мільёны —
Не пайдем к панам
з паклонам!*

Лірычны герой С. Крыўца жыў прагавітым жаданнем заўсёды і ва ўсім дамагацца справядлівасці. Таму і заклікаў сваіх аднадумцаў: «За міг адзіны людскай волі // Аддай няволі сто гадоў!». Калі ж прыйшло свята вызвалення, не хаваў сваіх пачуццяў. Вершам «Упалі пумы», напісаным 28 верасня 1939 года, выказаў тое, чым жылі многія:

*Адзін удар — і ўпалі пумы
З грудзей няшчаснае краіны!
І вась закончан шлях пакуты,
Хто жьў астаўся — не загіне.*

*Мой край, празваны Беларуссю,
Даруй за слабасць, што я плачу,
Бо перадаць яшчэ баюся
Таго, што сёння я пабачыў.*

*Ды не сон перада мною.
Сцягі чырвоныя навокал,
І свеціць ласкай незямно
Майго народа ўзрок глыбокі.*

У С. Крыўца, як і ў іншых заходнебеларускіх паэтаў, пераважная большасць твораў, у якіх, у той ці іншай ступені, гучаць матывы барацьбы. Гэта тое, пра што Уладзімір Калеснік сказаў, што лірычны «герой звычайна цягнецца да арганізаванага вызваленчага руху свайго народа, спадзеючыся знайсці там збавенне ад безнадзейнасці, адчуць сапраўдны сэнс жыцця».

Пра каханне С. Крывец амаль не пісаў. Затое, калі звяртаўся да гэтай тэмы, нараджаліся радкі пашчотна-кранальныя, спавядальна-адкрытыя, як у гэтым безназоўным вершы:

*Мы забылі, што можна любіць,
Эх ты, моладасць, наша суровая!
Але сёння ўжо, так і быць,
Пацалую цябе, чарнабровая.
Не судзі мяне, хто малады,
Правы сэрга не намі напісаны.
Па вясне пачынаюць сады
Разгарацца ружовымі вішнямі.*

*Дый хай будзе, што мае ўжо быць,
Покуль вішня красы не асыпала.
Покуль кроў маладая дыміць,
Я люблю.
Не магу не любіць,
Бачна, доля такая мне выпала.*

У пасляваенны час вершы С. Крыўца змяшчаліся ў калектыўных зборніках «Мы іх не забудзем» (1949). «Сцягі і паходні» (1965), «Крывёю сэрга» (1967) поруч з творами іншых паэтаў, якія заўчасна пайшлі з жыцця, загінуўшы ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Найбольш поўна яго мастацкая спадчына прадстаўлена ў кніжцы выбранага «Дубок» (1972), укладзенай Рыгорам Шырмам і выдадзенай пад рэдакцыяй Максіма Танка.

Такое суседства прозвішчаў — Крывец — Шырма — Танк — невыпадковае. Рыгор Раманавіч быў літаратурным настаўнікам С. Крыўца. А з Яўгенам Іванавічам ён пазней перапісваўся, браў у яго ўрокі творчасці. Невыпадкова і выбранае названа менавіта «Дубок». Аднаму з вершаў, напісаным у роднай вёсцы Дубна, даў на той час дваццацігадовы паэт менавіта гэтую назву.

З агледзін часу змест гэтага твора набывае глыбокі, а ў многім і сімвалічны сэнс. С. Крывец як бы адштурхоўваўся ад народнай песні, у пачатку якой ёсць такія словы: «Дубок зялёненькі, чаго ты схіліўся?». Даючы ёй сваю інтэрпрэтацыю, звяртаўся да рэалій сучаснага яму жыцця, спалучаны з імі лёс лірычнага героя. Недзе ж падсвядома задумваўся і над тым, што можа чакаць у будучыні самога. У самае горшае верыць не хацелася, але і вялікага аптымізму не было:

*Дубок падцяты малады
Пры першай буры марна згіне.
Пры ім жыццю — такой бяды,
Ды з жалем ён яго пакіне.
Нядаўна жьў і красаваў,
І быў таго ж жыцця аздобай,
Цяпер зялёны ліст завяў,
Прадчасна скошаны хваробай.
Праходзіць ноч. Ўстае зарніца.
Дубок галінкамі дрыжыць.
Ён просіць сонца: — Дай мне жыць!*

*Ён смерці, холаду баіцца.
Злітае дзень, і звод нябёс,
Прыбраўшысь зорамі, іскрыцца.
Дубок раняе кроплі слёз...
Каго прасіць, каму маліцца?
І ўжо згубіў надзею ён.
Надарма ўсе яго старанні.
Праходзіць рад апошніх дзён,
Ён загаіць не можа раны.
І крўды горкай пачуццё
Іржой лісткі яго з'ядае.
Наўкол дубка цвіце жыццё —
Дубок маўкліва памірае.*

Сам паэт жыў, як той малады дубок. Нядоля ламала яго, аднак не зламала. Ды наперадзе яго чакалі яшчэ больш суровыя выпрабаванні, якія сустрэў годна. Калі ў 1944 годзе Беласток быў вызвалены ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, не вагаўся, з кім яму і дзе быць. Добрахотнікам уступіў у дзецькае войска. Аб жаданні граміць ворага да пераможнага канца заявіў на мітынг, што адбыўся 4 снежня, а гэта, як вядома, пярэдадзень Канстытуцыі. Пра яго выступленне паведамляла нават прыфрантавая газета «Боевыя рэзервы».

Толькі нядоўгім быў ягоны франтавы лёс. Блізу канца красавіка 1945 года пры штурме Гдыні С. Крыўца цяжка параніла — варажым снарадам адарвала нагу. Урачы, як ні стараліся, не змаглі ўратаваць паэта-воіна. 28 красавіка 1945 года С. Крывец памёр. Як той маладзенькі дубок, адышоў у вечнасць у самым сваім росквіце. Пакінуў не такую і вялікую творчую спадчыну, але яна годная частка нашай літаратуры.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Твой дом — Брагін

З усім нядаўна выйшла кніга пра Сяргея Палуяна «Палуян. След, Вечна жыць: Творы. Успаміны. Прысвячэнні. Даследаванні» (Мінск: Кнігазбор, 2018), у якой сабраны амаль што ўсе вядомыя на дадзены момант творы Палуяна, яго перапіска, успаміны аб ім і яго радавод. У выданне ўвайшоў артыкул Якава Анапрэенкі «Усё пачалося з Брагіна», які амаль цалкам узяты з яго больш ранняга твора «ЗДАЕЦЦА МНЕ... Эсэ пра Палуяна». Аўтар паспрабаваў вызначыць, дзе быў дом Сяргея Палуяна ў Брагіне, у якім той нарадзіўся. Таксама пісьменнік упершыню прадставіў і архіўныя звесткі аб продках Сяргея: Палуянах, Бахонках, Лаўрусенках — прыгонных сялянах графа Ракіцкага. Праўда, звесткі гэтыя не былі сістэматызаваны. Якаў Анапрэенка і не ставіў сабе за мэту дасканала вывучыць радавод Сяргея Палуяна, а толькі паспрабаваў распачаць даследаванне, зрабіць першы крок да раскрыцця таямніцы сямейнай гісторыі гэтага роду. Ён упершыню паказваў чытачу месца, якое некаторыя брагінскія старажылы называлі Палуянаўшчынай. Верагодна, менавіта там і была зямля нашых Палуянаў. І гэта можа быць вельмі важным аргументам у справе пошукаў дома, у якім нарадзіўся Сяргей Палуян.

На жаль, не абышлося ў эсе і без некаторых памылак, якія я хацеў бы выправіць. Першае і самае галоўнае, у чым не магу пагадзіцца з аўтарам, — гэта вызначанае месца, дзе мог стаяць дом Сяргея Палуяна.

Якаў Анапрэенка палічыў, што гэтым месцам магло быць Загароддзе (сучасная вуліца Кірава ў Брагіне): «Дом сям'і Палуянаў знаходзіўся таксама на гэтай жа вуліцы з неафіцыйнай назвай Загароддзе».

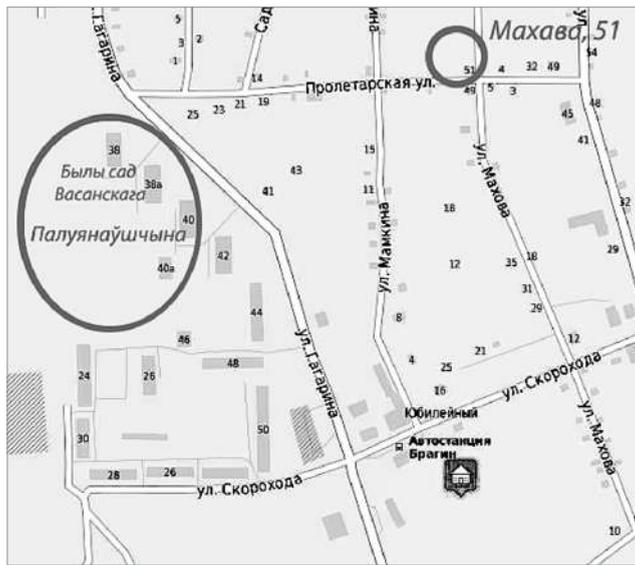
Каб неяк пацвердзіць сваю гіпотэзу пра месцазнаходжанне дома, аўтар прыводзіць словы загародскіх старажылаў. Так, аўтар піша, што Аляксей Марчанка сцвярджаў, нібы на гэтай вуліцы жыў дзед Сяргея Палуяна. Аднак, па маіх разліках, ні адна з мноства сямей Палуянаў не жыла на Загароддзі ні ў 1858 (дадзеныя рэвізскай сказкі), ні ў 1926 (перапіс насельніцтва). Ці жыў хто з Палуянаў паміж гэтымі датамі, невядома, а старажылы гэтага часу не засталі і памятаць аніж не могуць.

Аляксей Марчанка ў апошняй размове са мной ніякіх Палуянаў на Загароддзі не згадаў.

«А гаспадар дома [вул. Кірава] № 44 Гардзейчук Анатоль Вячаслававіч у гутарцы сказаў, што "невядомыя людзі" прытыяліся каля яго дома і фатаграфавалі, таму што тут некалі нарадзіўся "вялікі чалавек"». На жаль, акрамя гэтых слоў Анатоля Гардзейчука (дарэчы, ён не брагінскі, а прыезджы), Якаў Анапрэенка больш падрабязна не піша: што за невядомыя людзі? Якога вялікага чалавека яны мелі на ўвазе? Ці меў ён нейкае дачыненне менавіта да Палуянаў? Адказу на гэтыя пытанні няма.

Трэба ўдакладніць, што Загароддзе — назва старажытнага, і гэтая вуліца да 1935 года так афіцыйна і называлася.

Выснову, што сям'я жыла менавіта тут, аўтар эсэ зрабіў, верагодна, па той прычыне, што нашыя Палуяны хадзілі ў Мікалаеўскую царкву, а ўсе загародцы былі яе прыхаджанамі. Але Якаў Анапрэенка не ведаў, што ў прыход царквы ўваходзілі не толькі раён Загароддзя (вул. Кірава), Гатка (вул. Чырвонаармейская) і амаль не заселенага на той час вялізнага Звярынца (ад вул. Зіновіча да Аэрадромнай), але і далёкі раён паміж вуліцамі Пралетарскай і Манжоса, аддзелены ад Мікалаеўскай царквы ручаём і габрэйскімі кварталамі, таксама належаў да гэтага прыходу. І якраз там, па маіх разліках, жыў дзед Сяргея Палуяна. Толькі цяпер з архіўных дакументаў стала вядома, што за добрую службу Іван

Палуян у 1867-м атрымаў ад графа Людвіга Ракіцкага 6 дзес. ворыва на Звярынцы каля выгану, сенакос і сядзібную (дзе і раней стаяў дом сям'і) зямлю. Мною быў зроблены падрабязны аналіз нумараціў сялянскіх двароў па рэвізскіх сказках 1834—1858 гг., а таксама вывучаны перапіс насельніцтва 1926 г. Хата Івана Палуяна ў перыяд 1834—1867, верагодна, і пазней, стаяла на рагу сучасных вул. Махава і Пралетарскай (былая Траецкая). Калі тут жыў дзед Сяргея з сынам Епіфанам, то, магчыма, менавіта тут нарадзіўся і сам Сяргей. Наўрад, што пасля таго, як Іван атрымаў ворыва і сенакос, ён пабудаваў новую хату ў другім месцы Брагіна. А падоранае ворыва, якім карыстаўся Іван Палуян, было недалёка ад хаты і магло знаходзіцца на месцы цяперашняга мікра-раёна (канец вуліц Гагарына і Аэрадромнай). Дарэчы,

Яшчэ застаюцца не вывучанымі многія старонкі жыцця брагінскіх Палуянаў — продкаў Сяргея. На жаль, шмат архіўных дакументаў другой паловы XIX ст. страчаны назаўсёды.

гэтае месца некаторыя старажылы называлі «Палуянаўшчынай». Але большая частка старажылаў згадвае на гэтым месцы так званы «сад Васанскага» і яго цагляны завод.

Зразумела, што па звестак перапісу насельніцтва 1926 года, сям'я нашых Палуянаў ужо не жыў у Брагіне. Але на магчымым месцы жыхарства Івана Палуяна ў 1926 годзе пражывае якраз сям'я Васанскіх, якая карысталася і дадатковым яблычным садамі, і цагляным заводам на былой «Палуянаўшчыне». Гэта можа сведчыць аб тым, што Васанскія нейкім чынам былі звязаны з Палуянамі ці проста жылі потым на іх месцы. Сёння знойдзены мною нашчадкі тых Васанскіх не могуць нічога згадаць ні пра Палуянаў, ні пра Палуянаўшчыну, на якой некалі яны самі нарадзіліся і жылі.

Далей аўтар піша, што «Бахонкі згадваюцца [у Брагіне] толькі да сярэдзіны ст.» (с.10 // с. 233).

Гэта не зусім так. Бахонкі працягваюць жыць там і пазней, аж да пачатку XX ст. Маці Сяргея Палуяна была з заможнага сялянскага роду Бахонак, якія жылі ў Брагіне на Загароддзі на адным і тым жа месцы больш за стагоддзе. Сям'я згадваецца ў рэвізскіх сказках яшчэ з 1795 года. Але, пачынаючы з 1850 года галавой сям'і, дзе жылі Бахонкі, запісаны іх прымак — бяспрозвішчы Іван Нікіфараў. На самай справе прозвішча яго было Панёўчык (гэта мой продка), які ў самым пачатку XIX ст. прыйшоў да Ермалая Бахонкі ў прымы, ажаніўшыся з яго дачкой Ганнай. Верагодна, Якаў Анапрэенка, праглядаючы рэвізскія сказкі, проста не заўважыў Бахонак у сям'і Івана Нікіфарава.

У звестках пра продкаў і родзічаў Сяргея Палуяна аўтарам прыведзены вялікі спіс усіх Палуянаў Брагіна з рэвізскай сказкі.

Але ў Брагіне было 2 лініі роду Палуянаў:

1. Лінія Сцяпана Васільева (1755—1818).
2. Лінія Кірыла Цімафеева (1755—1813).

Невядома, ці былі яны паміж сабою сваякамі, бо не захавалася дакументаў раней 1795 г. Продкам Сяргея быў Сцяпан Васільев, таму ў прыведзеным спісе прадстаўнікоў роду Палуянаў прыкладна палова з іх не мае дачынення да сваякоў і продкаў Сяргея Палуяна.

Таксама і па лініі бабулі па маці Алены Лаўрусенкі прыведзены вялізны спіс усіх Лаўрусенкаў Брагіна з рэвізскай сказкі. Аднак у Брагіне пражывалі прадстаўнікі як мінімум 4 ліній роду Лаўрусенкаў (невядома, ці былі яны ў сваяцтве паміж сабой). З гэтай прычыны ў прыведзеным спісе толькі малая частка яго адносіцца да продкаў Сяргея Палуяна.

У радаводзе Сяргея Палуяна таксама маюцца яшчэ невядомыя недакладнасці ў датах, звязаныя з разыходжаннем дат паміж рэвізскімі сказкамі і метрычнымі кнігамі. Зразумела, што дакладныя даты будучы ў метрычнай кнізе, а разыходжанне з рэвізскай сказкай можа дасягаць у некалькіх гадоў, гэта вядомы факт. Выпраўляць такія даты я не буду, а толькі ўдакладню некаторыя запісы:

Маці Івана Бахонкі была Ульяна (1767—1813), а не Кацярына, яна — другая жонка.

Дарэчы, род брагінскіх Бахонак ідзе ад аднаго чалавека і за родапачынальніка можна лічыць Ермалая Іванава Бахонку 1765—1828.

Бахонка Галіна Ермалаеўна. Яе звалі Ганна (1792—1853). Цікава, што імя Галіна — звычайнае праваслаўнае імя — ні разу не сустракаецца ў Брагіне ў архіўных дакументах XIX ст.

Палуян Марына Міхайлаўна, 1795 — трэба Маісеёўна, 1791.

Палуян Дзмітрый Епіфанавіч 1897 (Крышычы) — 194 (?) — на самай справе ён памёр у Аргенціне ў 1960-м. Раней лічылася, што Дзмітрый не меў дзяцей і нашчадкаў. Але гэта не так. Падрабязней даведацца пра новыя знаходкі аб сям'і Дзмітрыя і яго брата Рыгора можна ў маім артыкуле ў часопісе «Маладосць» № 9, 2018 г.

Яшчэ застаюцца не вывучанымі многія старонкі жыцця брагінскіх Палуянаў — продкаў Сяргея. На жаль, шмат архіўных дакументаў другой паловы XIX ст. страчаны назаўсёды. Але не страчана памяць. Таму можна не сумнявацца, што пройдзе пэўны час і ў Брагіне нарэшце з'явіцца вуліца, названая ў імя знакамітага беларуса і сына Брагінскай зямлі — вуліца імя Сяргея Палуяна.

Віктар ГІЛЕЎСКИ

Прыгожае ў класічным Гульня вобразаў у трыялетах паэтаў Берасцейшыны

Бываюць выпадкі, калі даведаешся, што недзе «засвяціўся» твой твор, атрымаеш зборнік, паглядзіш на сваё «дзецішча», а далей — ці то часу не стае, ці не хочацца перачытваць усю кнігу. Але не гэтым разам. Дасланы з Брэста зборнік «Яго Вялікасць Трыялет» прачытала адразу ўвесь, а пасля выбарачна. І не таму, што ён невялікі па аб'ёме (усяго 63 старонкі). Анталогія трыялета пісьменнікаў Берасцейшчыны зацікавіла тым, што паэтычныя творы прыцягваюць гульнёй слоў, вобразаў, розным

падыходам творцаў да тэматыкі і стварэння вобразаў.

У прадмове «Слова пра трыялет» кандыдат філалагічных навук і ўкладальнік выдання Уладзімір Лебедзеў звяртаецца да гісторыі жанравай формы ў беларускай літаратуры, знаёміць з адзнакамі трыялета, адзначае тых паэтаў-берасцейцаў, якія па-мастацку вызначылі ў гэтай форме. Найбольш адметна, пераканаўча і ў той жа час лаканічна тэма прагучала ў трыялец Уладзіміра Лебедзева:

Здавалася б, такі ўжо прасты твор вершаваны — трыялет,

Але зрабі яго як след.

Здавалася б, такі ўжо прасты, Без мудрагелістых прыкмет: Дзве рыфмы, дзве страфы...

А вось ты

Які загадкавы, не прасты, Твор вершаваны — трыялет.

Кніга пачынаецца творамі Максіма Багдановіча, з чыёй лёгкай рукі і пайшла мода на гэту вершаваную форму. Зборнік складаецца з двух раздзелаў: «І слых, і музыка, і мова...» і «Душы маёй гарыць маленне». У першы раздзел уключаны творы паэтаў, якія пакінулі ўжо гэты свет. Назва другога гаворыць

за сябе. Трыялеты маюць разнастайную тэматыку. Вядома, традыцыйная — гэта лірыка каханя. Не абыходзяць паэты тэмы міласэрнасці, сяброўства, адзіноты, прыгажосці свету, роднай зямлі, мэты жыцця і свайго прызначэння ў ім...

Рэдактар выдання і карэктар Мікола Аляхновіч, а таксама афарміцель Леанід Валасюк сваёй працай даказалі, што Яго Вялікасць Трыялет заслугоўвае права на ўвагу. Зборнік будзе цікавы і літаратуразнаўцам, і паэтам, і ўсім аматарам айчынага пісьменства.

Галіна БАБАРЫКА

Каханне не мае полу

Усёнашні час бездухоўнасці і свядомай падмены каштоўнасцяў цяжка захаваць і развіць талент. Цяжка пісаць, адваёўваючы хвіліны для творчасці. Цяжка дасягнуць нават мінімальнага ўзроўню майстэрства. Неверагодна цяжка выдаць сапраўды добрую і вартую кнігу. Пісьменнікі, асабліва паэты, сутыкаюцца з такой жалезабетоннай сцяной непаразумення, што апускаюцца рукі. Неаднойчы, страціўшы надзею, яны задаюцца пытаннем: «А ці трэба ўвогуле высільвацца? Дзеля каго?» І многія здаюцца. Тыя ж, у кім б'юцца сэрцы не ў такт, не саступаюць. Бо паэзія — тая ж барацьба, якая патрабуе ў першую чаргу самаахвярнасці, смеласці, цяперня, мужнасці. На полі паэзіі таксама лятаюць кулі, і яны цяляюць напавал.

Прыкладам мужнасці, на мой погляд, з'яўляецца маладая паэтка (яна нарадзілася ў 1992 г.) Крысціна Бандурына — яе дэбютны зборнік «Ното» зусім нядаўна пабачыў свет ў выдавецтве «Галіяфы». Яе мужнасці можна не толькі пазаздросціць, але і павучыцца, прычым не толькі паэтам і пісьменнікам. Мужнасці быць, прынамсі, чалавекам, што, зрэшты, і закладзена ў назве кнігі, правакацыйнай, неадназначнай, голаснай і годнай. Кожны верш Крысціны — як страла з запаволенай боегалоўкай на вастрыі. Яна не прамахваецца. Пасля прачытання кнігі сэрца выглядае расстраляным, гільяціраваным, узарваным, смяротна параненым, але не забітым з тае прычыны, што паэтка сама не дазваляе загінуць гэтак сэрцу, бо душа яе лекуе, душа, пранізана тымі самымі стрэламі болю, нясцёрпнага, невыноснага, усё ж верыць у святло. Яна не жаліцца і не плачацца ў камізэльку. Яе голас, надтрэснуты і нервовы, распавядае сваю гісторыю, годна, з жалем, але і з удзячнасцю да жыцця за досвед, няхай жорсткі, няхай гвалтоўны... Аднак менавіта ён навучыў яе быць і заставацца чалавекам у гэтым канчаным свеце.

Умоўна кнігу можна падзяліць на тры блокі ці фазы (як фазы болю, канстатацыі іх). І першая фаза — фаза асабістага пераадолення сябе, прыгажосці, вынутай з лёсу, але прыгажосці пачварнай. (Паэзія бясконца шырэішая за свае мэты, і

менавіта гэтая ўнікальная ўласцівасць стварае яе). Асабліва ўраджаюць радкі з вершаў Крысціны, адрасаваныя маме. Не лубочна-«мімімішных» ці ўрачыста-патрыятычных, бо інакш жа нельга, бо гэта ж мама, а мама — святое, не.

*Бездапаможнай
я прыйшла ў гэты свет
незапланаванай
нечаканай
штучна створанай
і разбаўленай фарбамі*

Першы сказ звароту да мамы.

*Мама сама была лялькай
а бацька да канца жыцця
не мог нагуляцца ў вайну*

*Не, мяне не забілі.
Але ці жадалі?*

А вось з верша, які даў назву ўсёй кнізе:

*Я была для цябе пакараннем,
мама?..
я заўсёды была «не такая».*

*Мама, ведала б ты, як мне
не хапае цябе —
той, якой ты ніколі не будзеш...*

*Ведаеш, мама, калі мы былі дзяцьмі —
тымі, сярод каторых няма чужых, —
трыпутнік на ранках вучыў нас любіць.*

І, тым не менш, яна шкадуе, што ёй ніколі не хопіць сіл прызнацца ў любові да мамы. Але як яна гэта робіць?! Толькі праз любоў да яе іншых, калі разумее, што патрэбная на гэтай зямлі, што ўсё перажытае ёй не проста так, хоць і называе сябе «сухім зламаным голлем» яшчэ на пятым радку верша, які адкрывае кнігу, а перад гэтым прызнаецца, што «чужыя вершы б'юць пад дых»... Непасрэдная шчырасць, адкрытасць, агоньнасць з першых слоў у выплэсканні сябе, у раздзіранні сябе да разрыву аорты не можа не захапіць, тым больш што гэта непасрэдна прызнанні Крысціны б'юць пад дых, а не нейкія чужыя вершы, якія, магчыма, паўплывалі на яе негатыўным чынам. І сказаць гэтак мог толькі мужны чалавек, які сумняваецца, але не баіцца, бо на яго баку сумленне, перамяшанае з горкай праўдай, пра якую хоць і не хоча

чуць ніхто, але мусіць. Праз вершы, праз пазіцыю аўтара. Крысціна прамаўляе ўголас тое, пра што казаць забаронена ці не прынята. Пытанне: кім? «Сляпымі, якія спрабуюць кантраляваць жаданне?» Глухімі?.. Нямымі?.. Яна кідае выклік «жорсткасці гэтага свету, істэрыі яго крывадушнасці, калі дзве тысячы год... на кожным кроку крычаць: не забывай — і забываюць».

*Тут гуманізм
не працаваў
ад пачатку —
калі ўкрыжвалі аднаго
дзеля спакойнага сумлення
ненажэрных многіх.*

Не яна першая, так. Але ёй баліць, і яна не маўчыць, як мільёны астатніх. Ёй не патрэбна болей за ўсіх, яна не вытыркаецца наперад, проста яна чалавек і свет падзяляе на тых, «хто ўмее расказваць гісторыі, хто ўмее іх слухаць, і тых, хто на ўсім гэтым паразітуе».

*Хто складаў казкі
маленькім дзеткам
у нямых мурах
канилагераў
і хто дагэтуль піша іх
на слізкіх паперках
у карных органах.
Хто дзельціца сваім болям
і для каго боль —
гэта чарнуха, якой
і без таго хапае.
Хто застаецца сабой
і хто дагаджае іншым.
Хто падбірае словы
і хто саромеецца сродкаў.
Хто ратуе сябе
і хто памятае пра астатніх...*

Канцэнтрацыя болю сягае ў другой фазе, прысвечанай каханню, каханню да жанчын, каханню жанчын, каханню, якое не мае межаў, полу і веравызнання, бо ніхто не мае права, тым больш грамадства, ставіць пачуццям перашкоды і зазіраць у чужыя ложкі, крывадушна вясчаючы пра прыстойныя паводзіны і мараль.

*Счытай з мяне
пласт за пластом.*

Я — як голая кніга...

Чарговай прызнанне паэткі і абвінавачванні грамадства ў «актыўным зашыванні падскуру суратных генаў любові» яшчэ з дзяцінства.

*на затопленых вуліцах гэтага горада
плыве генетыка страху
ўва мне паміраюць хірасімы...*

Крысціна адэкватна ўспрымае гэты вычварны свет, але не жадае падпарадкоўвацца яго агрэсіўным правілам і дагматычным канонам, прыдуманым абмежаванымі людзьмі. Яна не хоча ані пачуваць сябе лішнім чалавекам, ані пагаджацца са статусам адрэнутых. І паэтка «свой крохкі свет» будзе абараняць да апошняга.

Але ці нармальна гэта, калі ў цывілізаваным грамадстве вядзецца самая сапраўдная вайна з тымі, хто «не скован адной цэлюю, адной цэлюю?»

Трэцяя фаза — своеасаблівае падсумоўванне тых думак, тых праблем, якія хвалююць паэтку, пра якія яна ўжо сказала, але мусіць паставіць тлустую кропку. Як кантрольны стрэл. Зрэшты, Крысціна супраць гвалту ва ўсіх яго праявах.

Мы — любоў, —

кажа яна за тых, каго, уласна, прадстаўляе сваёй кнігай, і працягвае:

*Каханне не мае рэлігіі
Каханне не мае расы
Каханне не мае полу
Каханне не мае смерці.*

Відавочна адно: у літаратуру прыйшоў паэт, чья кніга — свайго роду маніфест, чый голас не збытаеш ні з якім іншым і чые вершы будзеш чакаць...

Мікола АДАМ

Пераклад — справа напшмат складанейшая, чым сама творчасць, бо перакладчык павінен мець як перакладчыцкі, так і творчы досвед.

Паняцце дакладнасці перакладу, а таксама адносны паміж літаральнасцю і якасцю ў розныя часы вызначаліся па-рознаму. Спачатку перакладчыкі лічылі самі сябе разумнейшымі за аўтараў.

Чытачам, далёкім ад пытання перакладу, здаецца, што паміж мовамі з адной моўнай групы мосцікі карацейшыя за тыя, што працяваюцца паміж рознымі часткамі свету, — і гэта выключна пазітыўны момант. Але д'ябал, як вядома, хаваецца ў дэталях, таму блізкасць роднасна-моўных адносін насамерэч памяншае прастору для перакладчыцкага крэатыву.

Калі ж за справу бяруцца такія надзейныя перакладчыкі і паэты, як небезвядомы Андрэй Хадановіч, зорна-ангіставы Віталь Рыжкоў і авангардна-музычна-гэаграфічны Уладзь Лянкевіч, за лёс вялікага перакладчыцкага праекта можна не турбавацца. А паэтычны выклік аказаўся сапраўды вялікі: на беларускамоўныя рэйкі вырашылі паставіць не камфортны бізнескласавы цяжнічок інтэлектуальна-маруднай Ганны Ахматавай, а зубаста-грымучы таварняк верхавода рускіх кубафутурыстаў — Уладзіміра Маякоўскага. Кніга перакладаў Маякоўскага выйшла ў серыі «Паэты планеты» выдавецтва Смітра Коласа. На прэзентацыі фестывалю інтэлектуальнай кнігі «Pradnova» сваім бачаннем творчай спадчыны Маякоўскага дзяліліся не толькі непасрэдня ўдзельнікі, як згаданыя вышэй паэты-перакладчыкі і выдавец, але і іншыя мінскія паэты ды літаратурныя даследчыкі, для якіх творчы метаф футурыста быў у нечым блізкі. Акрамя дэкламавання перакладаў і арыгіналаў вершаў праз імпрэзу моцнай ліній прайшла тэма стэрэатыпаў (напрыклад, «Маякоўскі — грубян, не здольны на пшчоту») ці «Маякоўскі скончыўся пасля

На флейце вадасцёка. Сучасны дыялог

рэвалюцыі»), падчас раскрыцця якой паэты спрабавалі адкрыць вочы на складаную і супраціўную ўсялякаму чорна-беламу мысленню натуру аўтара.

Калі казаць пра самую кнігу, то моладзева і актуальна гучаць навейшыя эпітэты Уладзіміра Уладзіміравіча з анагацыі: «Папярэднік паэтычнага слэму, баглу і рэкламнага капірайтыngu», і менавіта яны перанасычаюць кніжную прастору тым самым духам альтэрнатыўнасці і інтэрпрэтацыі, без якіх не можа адбыцца добрага перакладу. Так у сваёй версіі паэмы «Флейта-пазваночнік» Андрэй Хадановіч з-за адсутнасці ў беларускай лексіцы слова «ветхый» у пошуках іншага шляху для штрафы робіць удалую ракіроўку з іменем фаўстаўскай гераіні:

*арыгінал
«...Даже если,
от крови качающийся,
как Бахус,
пьяный бой идет —
слова любви и тогда
не ветхи.
Милые немцы!
Я знаю,
на губах у вас
гётевская Гретхен...»*

Крыху далей у сваіх пошуках ідзе Уладзь Лянкевіч, калі перакладае верш «Сабе, любімаму, прысвячае гэтыя радкі аўтар». Для іх знаходзіцца адпаведнік больш складаны. Цяпер па волі перакладчыка параўнанне аўтара робіць прасторавы скачок, але пры гэтым не губляе сваёй сутнасці:

*арыгінал
«...О, если б я нищ был!
Как миллиардер!
Что деньги душе?
Ненасытный вор в ней.*

*пераклад
«...Нават калі,
ад крыві ап'янелы,
як Бахус,
бой ідзе! —
сэрца каханню адкрыта.
Мілья немцы!
Я ведаю,
на губах у вас
гётэўская
Маргарыта...»*

*пераклад
«...О, калі б бедным быў!
Як мільярдэр!
Што грошы душы?
У ёй — зубоў ненажэрнага
звера ляскаць.*

*Моих желаний
разнузданной орде
не хватит золота всех
Калифорний...»*

*Каб задаволіць
жаданняў маіх бардэль,
не хопіць золата ўсіх
Алясак...»*

Акрамя таго, можна парадавацца і рыфмаарыентаванай знаходцы слова «бардэль», якое сапраўды вельмі ўпісваецца ў вобразны рад ранняга Маякоўскага і мае такое ж права на існаванне ў гэтым вершы, як і барбарычнае рускае «орда».

Калі ж рэзка адысці на некаторую адлегласць ад канкрэтных вобразаў і тэкстаў, у кнізе можна прасачыць цікавую заканамернасць. Сутнасць яе ў тым, што кожнае пакаленне аўтараў бачыць Маякоўскага па-свойму: ёсць наскрозь савецкія пераклады ад сучаснікаў Маякоўскага, ёсць савецка-сучасныя пераходныя пераклады ад Рыгора Барадзіна і ёсць зусім смелыя пераклады згаданых спадароў Андрэя, Віталія і Уладзі, з якіх пры жаданні можна выдзяліць ультрасучасную трактоўку Лянкевіч. Зразумела, што кожны асобны аўтар мае ўласны падыход, але менавіта праз змену пакаленняў можна ўпэўніцца ў той звалючым падыходаў да перакладу, пра якую распавядалася напачатку.

Паэзія Уладзіміра Маякоўскага ў кантэксце серыі «Паэты планеты» — гэта не толькі Маякоўскі і не толькі Маякоўскі па-беларуску, але і цэлая хроніка развіцця беларускага перакладнага мастацтва, з якой больш цікава знаёміцца нават не столькі дзеля думак аўтара, колькі дзеля параўнання арыгінальных тэкстаў і перакладаў і назірання за тым, як са сваёй унікальнай і своеасаблівай эстэтыкай кожны з перакладчыкаў разбіраецца з тымі ці іншымі мастацкімі выклікамі і гэтаксама рэалізуецца не толькі ў якасці перакладчыка, але і ў якасці паэта. І я ўпэўнены, што падчас падрыхтоўкі кнігі ўсе ўдзельнікі гэтага праекта не рыліся ў акамынеласцях, але з асалодай выходзілі на паўнаватрасны міжчасавы дыялог, які быў такім неабходным для несвоечасовага авангардыста-Маякоўскага.

Данііл ЛЫСЕНКА

У кожнага свой болевы парог

У кожнага свой болевы парог.
Ляжыш, да ложка ўколамі прыкуты,
І палягчэе, ды бінты — як пумы.
А век прадоўжыць міласэрны Бог,
Гнятуць бяссоннай,
Збіваюць з ног
Ужо яны, душэўныя пакуты,
У час застою і дзяржаўнай смуты.
Глядзіш, і зноў пад капельніцу лёг.

Хапае стрэсаў у жыцці суровым.
Каб падтрымаць усмешкай,
Добрым словам,
Не ўстануць людзі родныя з магіл, —
І я ў кулак сціскаю нервы, волю,
І я каторы раз з апошніх сіл
Падвышваю парог
Трывання болю.

У свеце, апусцелым ад страт

Міхаілу Міхайлавічу ЛЁСІКУ,
Міхаілу Міхайлавічу ВАЛЬКО

Нялёгка і ў думках
Вяртацца назад,
У свет малады —
Так далёка зайшоў:
У вёсцы паменела
Спадчынных хат,
На могілках болей
Самотных крыжоў.

На ўсю Мікалаўшчыну
Два старажылы,

Дубы векавыя —
Вайны ветэраны.
Жыццё забірае
Апошнія сілы,
І сэрца ўспаміны
Вярэдзяць, як раны.

У сне разарвецца
Варожы снарад,
Гарачая хваля
Ударыць пад дых —
І ў свеце маім,
Апусцелым ад страт,
Не стане і их,
Землякоў дарагіх.

Вярнуўся ён не ў цынкавай труне

Вярнуўся ён не ў цынкавай труне,
Вярнуўся ў горад свой — з чужой краіны.
Вярэдзяць сэрца і душу ўспаміны,
Як быццам маладым не на вайне,
А ў пекле ён пабыў, на самым дне:
Гранатамёты будзяць, выбух міны
І кулі снайперскай укус змяіны, —
Няма спакою, цішыні і ў сне.

Народнаю любоўю ўшанаваны
Вайны сваёй, Айчыннай, ветэраны.
Мінулае — нібы кашмарны сон:
Забуты дома, клятвы за мяжою,
Не знае сам, за што змагаўся ён,
Афганец наш — з апаленай душою.

На могілкі хаджу, як у царкву

На могілкі хаджу, як у царкву.
Прынёс сюды, далей ад церняў быту,
Любоў сваю, і кветкі, і малітву.
Гляджу, схіліўшы ў смутку галаву:
Прайшоў карэньчык праз пясок, траву —
І раскалоў наскрозь пліту з граніту,
Як выхад з вечнасці — у свет блакіту,
У час, дзе я з нашчадкамі жыву.

Пліта — нібы прачыненыя дзверы.
І вуцішна, і хочацца паверыць
У цудатворны ўваскрашэння міг:
Устане чалавек з труны-дамоўкі —
І сапраўды да нас, у свет жывых,
Ён вернецца ішчасліва, як з вандроўкі.

Прытча пра час, гадзіннік і люстэрка

Добрачыліўцы мудрыя па-брацку
Вучылі часам даражыць:
«Пара́ за розум, чалавеча, брацца,
Гуляеш ты,
А час — бяжыць».

Люстэрка цешыць,
Акрыляе мары:
Яшчэ не вечар! Малады.
Маршчынак не заглыбілі на твары,
Глядзіць, пражытыя гады.

У маці з бацькам спадчыннік адзіны,
Ён вынес часу свой прысуд:
У нараджэння дзень —
Спыніў гадзіннік,
Схаваў люстэрка ў цёмны кут.

І жыў — як набяжыць!
Бяздумна, лёгка
Мяняў дзяўчат,
Мяняў удоў —
Інтрыгі плёў,
Ламаў чужыя лёсы
І не лічыў сваіх гадоў.

А спаханіўся, глянуў у люстэрка —
І быццам зачыніўся свет,
Ашаламіла так, з сабою, зверка:
Глядзіць з люстэрка —
Нейкі дзед.

Сыходзячы, гадзіннік не пакінуў,
А напрасіў, каб завялі
І разам з ім паклалі ў дамавіну:
Адлічваць час —
Як на зямлі.

Ляжыць ён у магіле прыдарожнай,
А час як бег, так і бяжыць, —
І вучыць нас, жывых,
Гадзінай кожнай,
Хвілінай кожнай
Даражыць.

Усё ў жыцці пайшло наперакос

Усё ў жыцці
Пайшло наперакос —
Крутнула так дзяржаўная арбіта.
Вайна. ГУЛАГ. Калгаснае карыта.
На будучыню змрочны быў прагноз,

Ва ўсім свеце ёсць толькі адно пытанне,
і імя яму — чалавек.

Што ёсць сонца прамень,
што смарагдам у лісці
векавечнага дрэва згубіўся й трыміць?
І чаму гэты дзень не спяшаецца выйсці?
І чаму гэты лес не стамляецца жыць?

І ці доўга яшчэ гэтай дзіўнай планеце
маляваць вакол Сонца ўсіх нашых дарог
вечны сімвал? Адзін ёсць адказ у Сусвеце,
і імя яму — Бог.

2

...Гасподзь пройдзе, і вялікі і моцны вецер,
які раздзірае горы і крышыць скалы праг
Госпадам, але не ў ветры Гасподзь; пасля
ветру — землятрус, але не ў землятрусце
Гасподзь; пасля землятрусцы — агонь, але
не ў агні Гасподзь; пасля агню — голас
тонкай цішыні.
Трэцяя кніга царстваў 19:11—12

...І будзе вецер, што грамады гор
развее ў змрок,
ды не чуваць у ветры тым ЯГО
таемных крокаў.

За ветрам — землятрус страшэнны, каб
свет скалануўся
да самых нетраў, ды ЯГО рука
не ў землятрусце.

Пасля таго — агонь, ды не ў агні
ЯГО дыханне.
А потым — голас тонкай цішыні...

3

Калі твой розум апануе зло
бязглуздай плыні дзён —
адказам будзе не прадонне слоў,
адказам будзе ЁН.

Ты быў акцёрам, а цяпер — глядач,
і ў п'есы ёсць працяг —

І беларусаў неспагадны лёс
Па ўсіх мацерыках зямных раскідаў —
Далей ад родных хат і краявідаў,
Далей ад страху, голаду і слёз.

Пад знакам незалежнасці не проста
Збіраць народ — сучаснікаў і продкаў.
Святочны расцілаецца абрус,
З любоўю дома і ў гасцях, бывае,
На роднай мове славім Беларусь,
А галасоў у хоры —
Не хапае.

Начная ластавачка

Загучаў на лавачцы
Голас уначы:
«Шчабятала ластавачка,
З мора летучы...»

Для вясной заручаных
Вырай — не мяжа:
Голасам агучаны
Сэрца і душы.

Скончылася снежная
Доўгая зіма.
Як жа ёй не цешыцца?
Змоўкла нездарма.

Чуе тут, на лавачцы:
«Я цябе люблю».
Прыляцела ластавачка
На сваю зямлю.

Цікавы ён, з прыродай дыялог

Цікавы ён,
З прыродай дыялог,
Абноўлены жыццём і часу бегам:
З блакітным ветрам, з ліўнямі і снегам,
З крынічкай лугавою каля ног,
З жытнёвым шэптам палявых дарог,
З рачною хваляй і пушчанскім рэхам...
Вось так і доўжыш дыялог:
Не спехам,
А кожны дзень —
З усім, што Бог збярэ.

Паэзія і музыка жывая
І ў цішыні начной гучыць, бывае.
Прыроды мову лёгка зразумець
І ўцешна летам і зімою слухаць,
Калі душа не ўспела ачарсцвець,
Калі мядзведзь не наступіў на вуха.

***

Знайдзі Яго ўва ўсім,
пачуй Яго маўчанне —
і ў снезе сваіх зім,
і ў попеле адчаю.

Знайдзі Яго, знайдзі,
і не ў анельскім крылі,
не ў небе, а ў жыцці.
Шлях да Яго адкрые

не светлы херувім,
а стомлены твой розум.
Убач Яго ўва ўсім,
убач Яго праз слёзы.

***

Дождж. І ўвесь пыл самоты —
з кроплямі на асфальт.
Кінула шпаркім шротам
неба ў карнізаў сталь.

І абудзіўся горад
ад мітуслівага сну.
Вось ён — на ішчасце ордар,
шанс на вясну.

***

Праклён паэтаў — самапаўтарэнне,
але інакш не пішацца Сусвет,
бо шлях адзін у кожнага стварэння —
шлях кругавы ў вады, крыві, планет...

Але з арбіт зрываюцца й планеты,
набрыньвае крывёю рамяство...
Таму ішчасліва-горкі лёс паэта —
ператвараць пакуту ў хараство.

***

Ёсць выбар: да забыцця
карміць існавання пачвару
або на алтар жыцця
ўскласці сябе як ахвяру.

Канец існавання — смерць,
жыццё заканчэння не мае.
І будзе вечна гарэць
ахвяра жывая.

Пячорны манастыр

Тут горныя пячоры сталі келлямі,
скала ператварылася ў царкву,
і спевамі Нябеснага Вясяля
ліецца сонца ў жоўтую траву.

Вада святая льецца з гмаху горнага,
каб выканаць адвечны заповіт...
А дух імкнецца ў келлю больш

прасторную —
як гэты ўвесь загадкавы Сусвет.

Silentium

1

Што ёсць змрок, што не можа змясціцца
ў Сусвеце
і імкнецца праціснуцца ў бездань душы?
І ці доўга яшчэ гэтай сумнай планеце
слепа бегчы па чорнай касмічнай шашы?

Дзе знайсці супакой развяджанай ране?
Чаму рана самоты пад скурай навек?

не тлумачэнне здэклівых задач
з падручніка жыцця,

а цішыні, бяздоннай цішыні,
бясслоўны маналог...
На ўсе пытанні гучнай мітусні
адказ маўклівы — Бог.

4

Калі нам здаецца, што Ён маўчыць,
магчыма, Ён проста слухае,
уважліва і напружана,
і хоча пачуць...
нешта...
ад нас.

5

Усе нашы словы пра Яго — нікчэмны
шэпт...
Кніга Іова 26:14

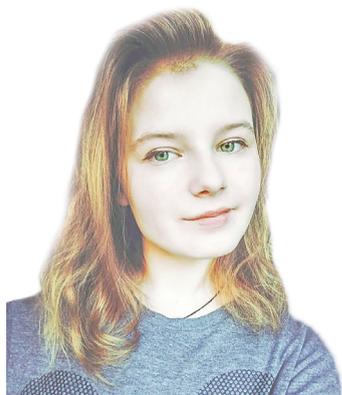
...Сказаў Гасподзь Эліфазу
Тэманіянину: «Гарыць гнёў Мой на цябе
і на двух сяброў тваіх за тое, што вы
гаварылі пра Мяне не так правільна, як
раб Мой Іоў...»
Кніга Іова 42:7

Толькі маўчанне аб Ім
можа быць беззаганнаю мовай.
Толькі ў маўчанні сваім
ты не зробішся сябрам Іова.

Вывучыць гэтую ролю —
хаця і без слоў — вельмі цяжка...
Вецер забавіўся ў голлі —
шукіае свой дзень учарашні.

Вецер, і голле, і воблака —
вось ён, узор майстэрства —
як, не зрываючы воплескаў,
моўчкі ўварвацца ў сэрца.

Так урываецца Ён,
і змаўкаюць сябры Іова...
Слоўцаў у свеце мільён,
а над светам адно толькі Слова.

Конкурс «ПЕРШАЦВЕТ»

Валечка

Анавяданне

С томленыя, яны моўчкі ляжалі на траве. Каманда адпачывала, чакаючы сігнала ад трэнера. Самалётны гул нарастаў, узмацняўся і раптоўна знікаў. І так паўтаралася не адзін раз... Быццам вялізнае вока, за ўсім назірала глыбокае шэрае неба.

Такое ж шэрае яно было і ў той дзень...

— Аты-баты, йшлі салдаты, аты-баты на базар...

Вясковая малеча расселася на імшыстым узгорку непадалёк ад вёскі, абы-як пакідаўшы ровары.

— Я?! Зноў я?! Дык ты, мусіць, не так палічыў!

Спрацацца было дарэмна. Валечку павярнулі тварам да сасонкі, і кожны з хлопцаў даў яму смачнага выпятка, а потым усе разбегліся, як мурашы.

«Мурашам» было ад дзесяці да чатырнаццаці гадоў. Лена — разважлівая і ціхая, бялявая Соня — яе меншая сястра. Браты Яхімоўскія (гультаі яшчэ тыя!), даўгалыгі Ромка (у вёсцы яго ўсе называлі Раманам, бацькі былі настаўнікамі і, відаць, адзінымі інтэлігентамі). Віця сярод іх быў самы старэйшы.

І Валечка. Жаллівы, кволы, хоць і старэйшы за братаў Яхімоўскіх (яму толькі споўнілася трынаццаць).

Пра Валечку Куліка трэба сказаць асобна. Бацькі яго былі п'яніцамі. Бялявая галава хлопчыка ледзь трымалася на тонкай шыі, а ўсёй сваёй паставай ён нагадваў плечкі, на якія павесілі цяжкае, прамоклае паліто. Але толькі знешне ён быў такі нягеглы. Вялікія шэрыя вочы Валечкі адлюстроўвалі неверагодную дабрывню і наіўнасць. Ён ніколі ні з кім не сварыўся і нікому не шкодзіў. Ён не ўмеў доўга крыўдзіцца. А калі здаралася, што яму перападала ад сяброў, адразу лицеў скардзіцца да Пятроўны — сваёй бабкі, якая адна толькі і цікавілася жыццём дзіцяці. Смелы хлопчык, праўда? Скардзіцца дарослым (тым больш хлопцу!) лічылася вялікай ганьбай, якая ў выніку заўжды заканчваецца класічным выгнаннем з сяброўскага кола. А ён скардзіўся. І яго за гэта білі.

Маці любіла сына, але чамусьці найбольш гэтая любоў праяўлялася, калі ў хату заходзіў сацыяльны педагог. Складанай было з бацькам, за плячым якога засталіся Паўладарскі край, Казахстан і невядома што яшчэ. Здаецца, бацька і сам ужо заблытаўся ў геаграфіі тых мясцін, дзе пабываў. Увогуле, няпростае жыццё і складаныя ўмовы зазвычай гартуюць асобу. У Валечкінага ж бацькі душа зачарсцвела, і нават нараджэнне адзінага сына не прымузіла «завязаць» з выпіўкай.

Дзеці, тым не менш, ахвотна гулялі з Валечкам. За сябра яго ніхто не лічыў, затое здэкаваліся хто як мог. Ён быў непрыемны для дзяўчат. Хаця Лена адзначала, што ад Валечкі заўсёды пахне кменам. Ад астатніх хлопцаў патыхала танным пралным парашком, тытунём, потам. А тут — кмен... Яшчэ больш дзяўчыну бянтэжыла, што гэты пах ёй падабаецца. «Але гэта ж проста Валечка... І думаць нават не смей!».

Чаму яго бралі з сабой? Усё проста: чым больш людзей, тым веселей. А Валечка радаваўся, калі яго клікалі. Не памятаў крыўды: учора пажаліўся, паплакаў, а сёння быццам іншы. Хлопчык не падазраваў, што яго так званыя сябры ўмела пралічвалі кожны ход гульні, і так атрымлівалася, што гэта ён заўсёды цягаў бутэлькі з вадай, краў для ўсіх яблыкі са школьнага двара, быў дурнем у картах, «водай» у хованках...

Але сёння гэтая роля яму надакучыла. Хлопчыку таксама хацелася, каб яго шукалі, тым больш што ён і месца даўно прыгледзеў.

— Заплюшчвай вочы і лічы!

— Не буду!

— Што?! — Віця падступіў да Валечкі.

— Я яшчэ ні разу не хаваўся, — ціха, але ўпэўнена сказаў хлопчык. Усе маўчалі.

— Вы толькі паглядзіце на яго! — Віця зірнуў на ўсіх і дадаў: — Пойдзеш супраць правіл? Супраць нас?

— Давайце пачнём ужо... — не вытрымала Соня.

— Добра, хавайся... — нечакана сасупіў Віця. — Лічыць на гэты раз буду я. Але слухай уважліва, Кулік! Калі я цябе знайду першым...

І тут прагучала пагроза, сама па сабе неістотная, толькі дзіцячае сэрца ўсё ўспрымае літаральна... Але Валечка радасна кіўнуў і зірнуў у бок струхледай нічыйнай лазні. На ўрослых у зямлю дзвяхах вісеў тоўсты жалезны за-

мок. Дзеці бачылі яго здалёк, таму ніколі і не думалі там хавацца, аддаючы перавагу кустам, ямінам і гумну. Валечка ж ведаў, як адчыніць будыніну. Яшчэ малым, пры жывых гаспадарках, ён хадзіў с бабкай кожны тыдзень мыцца ў гэтую лазню. І дзе быў схаваны ключ, выдатна памятаў.

Віця дзелавіта павярнуўся тварам да сасонкі і гучным голасам пачаў лічыць.

Лена стаяла побач з Валечкам. Той радаваўся, разумеючы, што больш у яго такога шанцу не будзе. Зачараваны гэтымі сінімі вачыма, доўгімі русымі валасамі, зялёным, заношаным сарафанам, ён узяў дзяўчынку за руку і прашаптаў ёй на вуха:

— Я ведаю месца, дзе ён не знойдзе нас. Бяжым?

Неўзабаве дзеці разбегліся. Трымаючыся за рукі, Валечка з Ленай зляцелі з узгорка ў бок старой лазні.

Лена была старэйшая за Валечку на год і вышэйшая амаль на цэлую галаву. Колькі разоў хлопчык думаў пра яе, марыў абняць і пацалаваць, але праганяў ад сябе спакуслівую думку, бо лічыў, што гэта немагчыма.

Нарэшце дзеці дабеглі да лазні і селі перадыхнуць.

— Гэта так ты вырашыў схавацца? — расчаравана запытала Лена.

Валечка не адказаў, моўчкі падняў замшэную дошку каля ганка і выцягнуў ключ.

— Я ведаю гэта месца. Зараз адчыню замок, пераседзім, пакуль ён усіх пераловіць, а там выйдзем. Адсюль добра чуваць, я правяраў! І з акна бачна... Чаму ты смяешся?

— Я дзіўлюся з цябе. Даруй...

«Даруй! Яна сказала "даруй"!»

Здалёк пачуўся Віцін голас — падлік скончыўся.

— Ці адчынілася? Ён пайшоў шукаць...

— Зараз, зараз... — Валечка хваляваўся, чырвань ударыла яму ў твар. — Зараз адчыніцца, я колькі разоў тут быў...

Замок не паддаваўся. Шмат зім перажыло жалеза, вядома, унутры ўсё з'ела ржа. Можна, зламаць? Ён з усёй сваёй хлапчуковай сілы тузануў за клямку, гнілыя дзверы незадаволенна звухнуліся, але замок не паддаваўся. «Спатрэбілася даверыцца гэтаму боўдзілу!» — з прыкрасцю падумала Лена.

— Зараз... Можна, так?

— Усё дарэмна, Валя, — прамовіла Лена і асцярожна вызірнула з-за лазні. — Там яшчэ ціха, мабыць, усе ў сене сядзяць. Вось дык клопату Віця набярэцца, пакуль усё сена пераверне! А што, калі і сюды даўмеецца зайсці? Вакол поле, ні кусціка — куды бегчы?

А бегчы трэба было, бо як бы ні злаваўся Валечка на замок, ён разумеў: калі яго знойдуць першым, будзе кепска. Баяўся, што хлопцы засмяюць яго на вачах у Лены. Што яна пасля падумае? Раптам Валечка ўскочыў на ногі, схпіў дзяўчыну за руку і пацягнуў на поле.

— Што ты робіш, дурань? Нас жа ўбачаць! — збянтэжылася Лена, але не супраціўлялася. Зразумеўшы, куды ён яе вядзе, яна закрычала: — Ты сур'эзна?! Туды ж нельга!

Яны спыніліся. Хлопчык падышоў бліжэй і ўважліва паглядзеў у вочы дзяўчыне. Цяпер ці ніколі!..

Лена адскочыла, расчырванелая. Валечка нават не паспеў зразумець: ці пацалаваў ён яе, ці толькі падалося... Верагодна, не падалося, бо яна ўжо глядзіць на яго іншымі вачыма... Варта штосьці сказаць...

Але раптам на прыгорку пачуліся галасы. Гэта спускаўся Віця з хлапцамі, прычым браты штосьці гарача яму распавядалі. Яшчэ здалёку Лена пачула тое, што ёй больш за ўсё чуць не хацелася:

— Ты Лену цалаваў? Стой на месцы, сапля!..

Валечка спужаўся, але стаяў на месцы.

— Бяжы дамоў, ён цябе прыб'е! — шапнула Лена і падштурхнула Валечку ў спіну. Той ірвануў з месца, нібыта ўджалены.

Віця з Ленай былі суседзямі, іх бацькі даўно сябравалі і гэтага ж чакалі ад дзяцей. Сам хлопчык таксама прыглядаўся да Лены, таму зараз быў моцна раззлаваны на Валечку. Ён даў знак, і ўсе ўтрох пабеглі за ахвярай. З гумна выйшлі Раман з Соняй і спыніліся, не разумеючы, можна паказвацца ўжо ці не.

Хутка пераследнікі спыніліся.

— Вось дурань!

— Хай бяжыць, — Віця павярнуўся да разгубленай Лены.

— Нядобра, Віця. Там небяспечна, кар'ер...

— Калі такі смелы — няхай ідзе!..

Валечка тым часам ужо знік за густым алешнікам.

Сонца не паказвалася з-за хмараў, надыходзіў вечар. У вёсцы рыкалі каровы, павольна вяртаючыся з поля. Неба было шэрае, здавалася, вось-вось пойдзе дождж. Аднекуль з вышыні пачуўся гул самалёта. Здаецца, гэта быў кукурузнік. Гул хутка нарастаў і перабіваў рыканне. Шэрае неба маўчала.

— Што, Лена, ці добра Валя цалуецца? — жартавалі Яхімоўскія.

Дзяўчына не звяртала ўвагі. Затое яна добра адчувала на сабе пільны Віцеў позірк.

— Пераседзіць у кустах і вернецца, — той ужо сам шкадаваў, што пагарачыўся.

Тым часам першыя дробныя кроплі дажджу запэцкалі зямлю. З цаглянага дома, што стаяў на ўзгорку вёскі, пачуўся жаночы вокліч. Соня пабегла дахаць — мыць ногі, вчараць і спаць. Лена, раззлаваная і збянтэжаная, таксама пакіравала ў бок свайго дома. Хлопцы яшчэ пастаялі крыху на месцы, азіраючыся на алешнік, потым хутка паселі на ровары.

Усю ноч дробна імжэла. Дажджу былі радыя ўсе, бо не трэба было паліваць гародчыкі. Пятроўна таксама радавалася: ногі зусім не слухаліся, цяжка было нават у краму схадзіць. Але той раніцай яна ўсё-ткі рашыла выбрацца: трэ было купіць масла і ўчыніць бліноў. «Валечка ж хутка прыляціць, пэўна, зноў галодны...».

Паслухаўшы ранішняю малітву па радыё, бабка палезла ў шафу па грошы. Да варот хтосьці пад'ехаў, але ў Пятроўны не было сабакі, таму яна не заўважыла мітусні на падворку.

Гэта была машына ўчастковага. Ён прыехаў, каб адвезці Пятроўну да кар'ера, дзе ўжо чакалі людзі ў форме. Але ў машыну бабка не села, бо старое сэрца не вытрымала страшнай навіны. «Хуткая» забрала яе адразу ў рэанімацыю.

Валечку знайшлі ў кар'еры. Нерухомае маленькае цела, перакрываўленае і мокрае, ляжало там, унізе. Вышэй былі відаць сляды ад падзення. Па іх следчы ўстанавіў, што хлопчык сарваўся з абрыву. Падчас падзення ён шмат разоў перакуліўся і ўдарыўся галавой аб камень.

У вёсцы яшчэ ніхто не ведаў пра страшнае здарэнне. Работнікі піларамы, якія і знайшлі Валечку, выклікалі каго трэба. Адзін з мужчын ведаў хлопчыка, пабег да бацькоў. Тыя былі ў «адключчы». Аднак іх усё роўна прывезлі да кар'ера і пачалі распытваць, ды толку! Бачылі сына ўдзень, боўтаўся па хаце, надвечоркам паляцеў гуляць... Участковы дапытваў і дзяцей, але тыя маўчалі.

...На пахаванні Лена не плакала. Хутка адслужылі паніхіду, адвезлі на могілкі, пагаласілі і разышліся. Бабы перашэптваліся: маці — дрэнь — не дагледзела сына. Шкадавалі Пятроўну. Ужо дома Лена заплакала. Прагнала Соню з хаты, не гаварыла з роднымі. Было страшна і блага. У вачах стаяў Валечка, нібыта жывы...

Свісток над галавой прымусіў Лену ачوماцца і ўскочыць на ногі. Гул скончыўся, неба маўчала. Толькі шэрасць, пустая, бясконца шэрасць запаланіла ўсё неба, як і ў той дзень.

Людзі і зоркі... Часта паміж імі праводзяць паралелі. Мяркую, не дарма. Гледзячы на зорнае неба, чалавек захапляецца яго характарам, прыцягальнай магічнай сілай. Назіранне за начным небам, за таямнічым мігценнем зорак супакойвае і пераводзіць на больш узнёслыя думкі, быццам уздымае над зямлёй, над штодзённымі справамі. Творчыя людзі — зямныя зоркі, якія асвятляюць прастору святлом свайго ўнутранага Сусвету, што працягваецца праз творчасць. Письменнікі нясуць гэтае святло праз узнёслае літаратурнае, паэтычнае Слова.

***

*Зоркі на небасхіле,
Зоркі сярод людзей.
Час вымярае мілі —
Зоркі гараць ярчэй.*

*Памяці чалавечай
Нельга кароткай быць,
Бо з тых вытокаў вечных
Будуць нашчадкі піць.*

*Лёс песняра-паэта —
Гучна спяваць заўжды.
Высахне рэчка Лета
І адцітуць сады —*

*Будзе складаць нанова
Вершы свае паэт,
Бо менавіта Слова
І сатварыла свет*.*

Мяркую, што дзеля таго, каб абудзіць у чалавеку яго духоўны пачатак, не даць апусціцца ў прорву бездухоўнасці, і нараджаюцца на Зямлі творчыя людзі, у тым ліку і письменнікі.

Міншчына, як тое зорнае неба, таксама ззяе таленавітымі майстрамі прыгожага слова. Калі ў думках прайсціся па карце Мінскай вобласці, па тых мясцінах, дзе сёння жывуць творцы — сябры Мінскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, то можна скласці своеасаблівы зорны атлас. На ім, як і на нябеснай карце, яркімі кропкамі будуць зіхацець рознакаляровыя зоркі — паэты, празаікі, дзіцячыя пісьменнікі, публіцысты.

Письменнікі Мінскага абласнога аддзялення (сёння іх налічваецца 90) ствараюць амаль у кожным раёне вобласці. Але ж мяркую, што агляд зорнага літаратурнага неба Міншчыны трэба пачаць з самых яркіх мясцін, дзе ўтварыліся цэлыя сузор'і: вакол сяброў Саюза пісьменнікаў Беларусі ў літаратурны суполкі аб'ядналіся і іншыя аматары прыгожага пісьменства.

ТАМ, ДЗЕ ВАЛОЖЫНСКАЯ Б'Е З ЗЯМЛІ КРЫНІЧКА...

Валожынскае пісьменніцкае «сузор'е» пад назвай «Рунь» прывабна зіхаціць шматлікімі зоркачкамі, прыцягваючы да сябе аматараў літаратуры. Шмат гадоў яго ўзначальвае вядомая валожынская паэтэса Валянціна Гіруць-Русакевіч. У мінулым годзе яна стала пераможцай рэспубліканскага літаратурнага конкурсу, прысвечанага 100-годдзю з дня нараджэння Алеся Бачылы «Радзіма мая дарагая», а яе шматгадовая плённая творчая дзейнасць была адзначана падзякамі дзвюх дзяржаўных устаноў: Мінскага аблвыканкама і Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

На пасяджэннях літаратурнага аб'яднання «Рунь» можна сустрэцца з такімі пісьменнікамі Валожыншчыны, як Яўген Зялкоўскі, Аляксандр Грынкін, Дзмітрый Краскоўскі, Марыя Шакун. Дарэчы, калі я ўпершыню сустрэлася з Марыяй Антонаўнай, ад святла, якое яна выпраменьвае, у мяне нарадзіўся верш:

***

*Чаму так цёпла на душы, чаму так светла? —
Як быццам сонейка ўзышло ў наўночны час
І выпраменьвае святло ўсяго Сусвету,
Каб знікла цемра і каб белы дзень не згас.*

*А гэта проста на Зямлю зляцела Знічка —
З нябёс упала шмат гадоў таму назад
Там, дзе валожынская б'е з зямлі крынічка, —
Скрозь асвятліла небасхіл і далягляд.*

*І той, каму ў жыцці папачасіла калісьці
Душой сагрэцца каля гэтага святла,
Той са складаных лабірынтаў знойдзе выйсце:
Напэўна, Зорачка для гэтага ўзышла**.*

АД ІХ СВЯТЛЕЕ ЗЯМЛЯ ДЗЯРЖЫНСКАЯ

Дзяржыншчына багатая на пісьменніцкія імёны: Алена Стэльмах, Рэгіна Рэўтовіч, Людміла Круглік, Барыс Савінаў. Дзяржынская цэнтральная раённая бібліятэка, якую ўзначальвае Валянціна Клімовіч, аб'яднала ўсіх мясцовых творцаў-літаратараў у суполку пад назвай «Выток». Шмат цікавых мерапрыемстваў ладзіцца з

Пад зорным

удзелам яе сяброў, у тым ліку і пісьменнікаў Мінскага абласнога аддзялення. Дарэчы, пісьменніцкай суполцы Міншчыны вельмі ганарова мець у сваім шэрагу першага намесніка старшыні грамадскага аб'яднання «Саюз пісьменнікаў Беларусі» Алену Анагольскую Стэльмах. Мяркую, што яна — адна з самых яркіх зорак, якія ззяюць на літаратурным небасхіле і якая шмат часу і сіл аддае на карысць усяго нашага пісьменніцкага саюза. Дадам, што ў мінулым годзе да літаратурных узнагарод Алены Стэльмах далучылася яшчэ адна — яна стала лаўрэатам Міжнароднай еўразійскай літаратурнай прэміі ў намінацыі «Мастацкая літаратура» (Расія, Масква).

Цудоўныя вершы з'яўляюцца з-пад пяра Рэгіны Рэўтовіч і Людмілы Круглік. Мінулы, 2018, год для іх быў адзначаны выданнем аўтарскіх паэтычных зборнікаў. Акрамя таго, Рэгіна Рэўтовіч займаецца перакладчыцкай дзейнасцю, яе вершы былі надрукаваны ў дагестанскай газеце «Літаратурны Каўказ».

Творчая дзейнасць Барыса Савінава таксама не засталася па-за ўвагай дзяржаўных устаноў: ад кіраўніцтва Дзяржынскага раённага выканаўчага камітэта ён узнагароджаны граматай і грашовай прэміяй, атрымаў падзякі ад Дзяржынскай цэнтральнай раённай бібліятэкі і раённага Савета ветэранаў, а таксама памятна медаль «100 год Кастрычніцкай рэвалюцыі».

АДЛЮСТРАВАННЕ УЗДЗЕНШЧЫНЫ

Сярод іншых раённых літаратурных суполак хочацца адзначыць актыўную работу уздзенскага «Нёманца», якім кіруе пісьменнік Віктар Сабалеўскі. Дарэчы, у 2018 годзе ён выдаў гумарыстычны зборнік «Была ня дзеля і мы дудзелі», а таксама атрымаў дыплом II ступені ў рэспубліканскім конкурсе, які праводзіўся да 100-годдзя пагранічнай службы, і стаў фіналістам міжнароднага літаратурнага конкурсу «Славянская ліра — 2018».

Высокую творчую атмасферу ў літаратурным аб'яднанні «Нёманец» ствараюць Дзмітрый Вінаградаў, Галіна Нічыпаровіч, Таццяна Цехнябедзіна. У 2018 годзе Галіна Нічыпаровіч атрымала дыплом I ступені «За самую павучальную казку» ў раённым конкурсе «Казка для ўнучкі».

У мінулым, юбілейным для Дзмітрыя Вінаградава, годзе яму пашчасціла выдаць пяць асабістых кніг і стаць лаўрэатам чатырох міжнародных літаратурных конкурсаў (кніга вершаў для дзяцей «Проездом из Африки» атрымала дыплом «За сонечную творчасць» у літаратурным конкурсе «Лепшая кніга года — 2018», які праходзіў у Германіі; тры апавяданні Дзмітрыя Вінаградава былі адзначаны дыпламамі Усерасійскага літаратурнага конкурсу «Герои Великой победы — 2018», а чацвёртае апавяданне было адзначана Ганаровым знакам конкурсу; за ўдзел у конкурсе «Русский Stil — 2018» (Балгарыя) пісьменнік атрымаў бронзавы медаль, а яшчэ стаў фіналістам конкурсу «Літаратурный фонд — 2018» (Расія) у намінацыі «Казка»).

ЖЫВІЦЫ МІНСКАГА РАЁНА

Зоркі сярод сяброў Саюза пісьменнікаў Беларусі Мінскага раёна — Кацярына Хадасевіч-Лісавая, Кастусь Цыбульскі, Ірына Карнаухава, Таццяна Дашкевіч. Аўтар гэтага артыкула таксама жыве ў Мінскім раёне.

Ірына Карнаухава шмат каму вядома як кіраўнік вялікага літаратурнага аб'яднання Мінскай вобласці —

народнага клуба паэтаў і кампазітараў «Жывіца», які працуе пры Мінскім абласным Цэнтры народнай творчасці. У 2018 годзе гэта творчая асоба набыла яшчэ адно званне — «Курскі салавей», якое ёй прысвоілі пісьменнікі Курскай вобласці (Расія), а таксама падзяку ад Мінскага абласнога выканаўчага камітэта.

Кастусь Цыбульскі — вядомы паэт-песеннік і выканаўца песень. Легася ён стаў пераможцам рэспубліканскага літаратурнага конкурсу, прысвечанага 100-годдзю з дня нараджэння Алеся Бачылы «Радзіма мая дарагая», а за актыўную творчую дзейнасць ён быў узнагароджаны Ганаровай граматай Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

НА ЗОРНЫМ АТЛАСЕ СВЕТУ

Трэба адзначыць, што апошнім часам пашырыліся міжнародныя творчыя стасункі пісьменнікаў Міншчыны. Так, у лістападзе мінулага года ў ДOME літаратара было падпісана Пагадненне аб узаемным супрацоўніцтве паміж Чуньцінскай Федэрацыяй літаратурных і мастацкіх колаў (Кітай) і Мінскім абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі. Міжнародныя фестывалі, якія праходзілі ў мінулым годзе, таксама не засталіся па-за ўвагай пісьменнікаў Міншчыны. Яны прымалі ўдзел у XXXIX Міжнародным фестывалі паэтаў і перакладчыкаў (Апольскае ваяводства, Польшча), у III Міжнародным фестывалі маладых паэтаў і перакладчыкаў «Берагі сяброўства» (Расія), у Еўразійскім фестывалі культур, які праходзіў у горадзе Пінску, і інш.

У мінулым годзе пабачыў свет новы калектыўны зборнік дзіцячых пісьменнікаў Мінскага абласнога аддзялення «Ад калыханкі да забаўлянікі», які сабраў пад сваёй вокладкай творы для дзяцей 25 пісьменнікаў Міншчыны. Прэзентацыя адбылася ў Нацыянальнай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь і на пляцоўцы XXV Міжнароднай кніжнай выстаўкі. Сёлета ўжо ідзе работа над падрыхтоўкай да выдання калектыўнага краязнаўчага зборніка, прысвечанага Году малой радзімы.

Падтрымліваюць пісьменнікі аддзялення і творчыя стасункі з пісьменнікамі іншых краін. Асабліва ярка рупіцца на гэтай ніве Марыя Кобец, якая ўжо шмат гадоў займаецца літаратурным перастварэннем. Яе пераклады неаднаразова друкаваліся ў рэспубліканскіх і замежных перыядычных выданнях. Сёння яна рэалізоўвае шмат цікавых праектаў, звязаных з гэтым відам творчай дзейнасці. Яе перакладчыцкім талентам карыстаюцца паэты такіх краін, як Азербайджан і Албанія, Бангладэш і Башкартастан, Малайзія і Індыя, Кенія і Кітай, Італія і Тайвань, Турцыя і Польшча, Саудаўская Аравія, Сербія і Славакія, Украіна і Чарнагорыя, Чачня і Чувашыя. Падчас мерапрыемстваў міжнароднага сімпозіума «Письменник и час» М. Кобец атрымала падзяку Саюза пісьменнікаў Башкірыі за працу па ўмацаванні літаратурных сувязяў і высокі ўзровень перакладчыцкага майстэрства.

На жаль, неабсяжны літаратурны небасхіл Міншчыны не можа ўсё змясціць на адной газетнай паласе. І гэта добра, бо дае чытачу шанц яшчэ неаднойчы зазірнуць у далёкія і блізкія куточки зорнага атласа Міншчыны.

Святлана БЫКАВА,
старшыня Мінскага абласнога аддзялення
Саюза пісьменнікаў Беларусі

* ** — вершы Святланы Быкавай

небам Міншчыны

Рэгіна РЭЎТОВІЧ

Пад зорным парасонам

Як толькі зорны парасон

Ноч расхіне над летуценнем,
Аддыдзе дзень чарговы ў сон,
Усё мінецца, як імгненне.

Усё ў былое адплыве,
Тугой асядуць ва ўспаміны
І росы сонныя ў траве,
І сны, і роспач, і правіны...

І толькі памяць будзе мглець
Там, за сівымі туманамі...
І будзе сэрца зноў балець
Па тых, каго няма ўжо з намі.

І будзе трызніцца куток,
Што даражэй няма і сённа.
І думкі прасяцца ў радок,
Што ажыўляе зноў бяссонне.

Сядзіба

Гляджу: каштан карчакаваты
Нібы рыхтуецца да свята:
Ледзь не навыверадзі з бэзам
У лад вясновае імпрэзы
Запальвае зноў гронкі-свечкі,
Чым аб жыцці і моцы сведчыць.

Двор утравеў, асела хата,
А квецень шчодрыцца заўзята,
І над калодзежам замшэлым
Штогод з каштанам састарэлым
Пільнуе бэз былога скруху —
Сядзібы кінутай разруху.

Сумуюць бэз, каштан і хата,
І быццам я ў тым вінавата,
Што плынь жыцця не ўратавала.
Ды як бы я ні працавала,
Не ўзняць разоранай сядзібы,
Нястач былых не здолець глыбы.

Хаціна

Нібыта здань, стаіць хаціна
Супроць цывільных дач, платоў,
Глядзіць з падвоўяў навуціна
Яшчэ з мінулых тых гадоў,

Калі ў апошні шлях сабраўшы
Хаўрус бязлітасных хвароб
І лёс свой здзеклівы пракляўшы
За дзён гаротных расцяроб,

Жанчына слэз ліла пакуту
За долю трох сыноў сваіх —
Не даражыць ім родным кутам,
Не абышла нядоля іх.

Раслі гарэзамі на волі,
Нібыта жыта каласкі,
Насупраць хаты тры таполі
Садзілі дружна хлапчкі.

А лёс ім слаў свае заганы,
Нібыта чый шугаў праклён,
Нібы было на канавана
Тапіць у чарцы ласку дзён.

Прысуд на згубу несла ліха
Сынам, таполям і платам...
Як над бусянкаю бусліха,
Душа жанчыны кружыць там...

Марыя ШАКУН

Узбалаць

Я з гэтай зямелькі,
я з гэтай старонкі,
дзе спеў жаўрука
такі радасна-звонкі,
дзе сонейка свеціць,
калышуцца нівы

І грае на дудачцы ветрык ішчаслівы.

Мае тут вытокі. Праз поле —

сцяжынка,

У небе высокім плыве аблачынка,
Бярэзіна-рэчка пятляе, віецца...
Тут вёсачка Узбалаць, з ёй маё сэрца.

О вёсачка мілая, ты сваіх дзетак
І помніш, і любіш, чакаеш са свету.
Прыедуць, прытуляцца, сіл набяруцца,
Каб зноў у праблемы жыцця акунуцца.

А тыя, хто разам, заўсёды з табой,
Цябе даглядаюць і песьцяць з любоўю —
Глыбокі наклон ім, маё захапленне.
Яны зберагуць цябе для пакаленняў.

На Нарачы

Я палюбіла адзіноту,
Я палюбіла цішыню,
Лістоў асенніх пазалоту
І ветру з хвалямі гульнію.

І гэты лес, і гэты бераг,
І сонца ўсмішкі на вадзе,
Дзе лебедзь, як караблік белы,
Па хвалях караван вядзе.

Шаптанне лісця пад нагамі
Іх развітальнае: «Бывай...
І усё, што з намі, паміж намі,
Не пакідай, не забывай».

***

Валожынскія мілыя мясціны,
Да вас я прывязалася душой,
Вы сустракаеце мяне гасцінна
І радуеце сціплаю красой.

Пра вас я ўспамінаю на чужыне
І бачу вас у неспакойным сне,
Куточак мілае Айчыны,
Ад продкаў што дастаўся мне.

Як добра тут і хораша заўсёды
Сярод людзей знаёмых і сяброў,
Дзе цешыць вока колер непаўторны —
Блакiт нябёсаў, аksamiт лугоў.

Прыемна слухаць, як плыве над полем
Царквы, касцёла мірны перазвон,
Разносячы далёка ў наваколлі
Хвалу нябёсам за спакойны сон.

Наш светлы горад... Ён лунае птушкай.
Усмішкі кветкамі тут расцвілі.
І хочацца быць годнаю дачушкай
Сваіх мясцін, сваёй святой зямлі.

Віктар САБАЛЕЎСКІ

Родная песня гучыць

Беларуская песня гучыць

Над прасторами любай Радзімы,
За сабою заве ўдалычын,
Немагчымае робіць магчымым.
Ад калыскі пачатак бярэ,
Дзе матуля дзіцятка люляе
І, як самы святы абярэг,
Мовай спеўнай здароўя жадае.
Беларуская песня гучыць —
Мілагучная, цёплая, шчырая,
Пералетнаю птушкай імчыць
На радзіму з далёкага выраю.
І вясёлы, і сумны настрой
З роднай песняй заўсёды падзелім.
Мы упэўнены: збудуцца з ёй
Нашы мары, жаданні, надзеі.

Брэсцкая крэпасць. Чэрвень 2018

Па-над Бугам салавей спявае.
Не страляюць танкі і гарматы.
Крэпасць мірны ранак сустракае,
Толькі ў скроні — стукае набатам.

Тут калісьці плавіліся сцены,
Камяні гарэлі, бы саломы.
Холмскія вароты ашалела
Штурмаваў фашысцкі пустадамак.

На сыходзе ўжо боепрыпасы,
І вады хаця б адзін глыточак.
«Я памру, ды ворагу не здамся...» —
На сцяне надрапаны радочак.

...Мухавец і Буг злучылі воды,
У зялёным крэпасць патанае.
Вечнага агню чырвоны водбліск...
А над Бугам салавей спявае.

Дзмітрый КРАСКОВІЧ

Прапанова

Насупраць дома
фарбай на сцяне
Хтось напісаў —
падумала, здалася:

«ВЫХОДЗЬ, ТАНЮША, ЗАМУЖ
ЗА МЯНЕ!»

Як прачытала — сэрца аж зайшлося!

Ну, значыць будзе і ў мяне сям'я,
І будзе проста не жыццё — маліна!
Ды не адразу ўспомніла, што я
Не Таня, што завуць мяне — Галіна...

У цягніку

Здарэнне гэта, мне прызнацца,
Не варта больш ужо таіць...
...Дзяўчынка — пэўна, год дванаццаць —
Самотна ў тамбуры стаіць.

А як прыпынак аб'явілі —
Цягнік, амаль што, падышоў...
З вагона дзверы адчынілі —
У тамбур кантралёр зайшоў.

Дзяўчынка весела сказала:
— Дзень добры! — потым зноў яму:
— А я адразу вас пазнала!
А вы мяне — ніяк! Чаму?!

Хоць інтэлект ён меў не горшы,
Стаяў, ды толькі пазіраў.
І вельмі смешна лоб свой моршчыў —
Відаць, радню перабіраў.

Да кантралёра стала бокам:
— І калі гэтак я стаю?

А кантралёр:
— Мо, што са зрокам?
Дальбог — ніяк не пазнаю!

Але цягнік тут супыніўся —
Прыпынкі, ясна, для чаго...
З шыпеннем тамбур адчыніўся —
Дзяўчынка скокнула з яго.

З платформы крыкнула:
— Во, памяць!
Так недалёка да бяды!..
Вы добра гляньце — я ж той заяц,
Якога ловіце заўжды!

Алена СТЭЛЬМАХ

Муза і муха

Паэт чакаў таго імгнення,

Калі магутнае натхненне,
Нахлыне на яго знянацку,
І стане ён тварцом важнацікам.

Дзе Муза слынная вітае?
Паэт у вокны паглядае.
Цікуе: можа, ідзе ў вароты?
Ці не відаць яе з-за плоту?

Паэт нажом пярэ ваструе,
На стол паперы стос майструе.
Падсілкаваўся ён удала —
Турбот пісьменніцкіх нячала.

Карпець, мо, прыйдзеца без меры,
Спісаць лістоў мо сто паперы.
Нялёгка хлеб — прывабіць славу.
На госьцю знойдзе ён управу.

Гадзіны дзве, а, можа, і пяць
Улегчы збеглі. Музы — не відаць.
Як раптам нешта зазвінела,

На лоб паэтавы прысела.
Замёр наш творца, не кранеца,
Цяпер ён Геніем завецца!
Вяртлявы розум муха мела,
Крылом пырхнула — паляцела...

Паэт знайшоў адпомсціць меру,
Біць муху ён схопіў паперу.
І не жартуе, не смяецца —
«Як дам! — цябе й не застанеца!»

А тая адляцела крыху,
І падае для творцы дыху:
Не страшна мне зусім, ані,
Ківае лапкай — дагані!

Гайсаў паэт, што было сілы,
Такі фурор яму не мілы.
Займеў лятуху, ды не тую,
Як торбу дзедаву пустую.

Бывае так, сябры, у свеце,
Хто меціць з лёгкасцю паэціць,
Той з мухі мае ўсю наеду,
А Муза госьціць у суседа.

Валянціна ГІРУЧЬ-РУСАКЕВІЧ

Зорка лёсу

Я ведаю, далёка, угары,

Дзе мірыяды зорак зіхацяць,
Між мноства іншых і мая гарыць,
Што называюць зоркаю жыцця.

Запаленая ў мой найпершы дзень,
Нібы праз мора штормнае маяк,
Яна мяне і кліча, і вядзе
Па хвалях лёсу, зорачка мая.

А хваля то залье мяне, то зноў
На грэбні ўскіне — вольна уздыхнуць...
І калі неба паміж хмар відно,
З удзячнасцю на зорку я зірну.

Калі ж апошняй хваляю жыцця
На Вечны Бераг буду выкінута я,
Святлом майго зямнога пачуцця
Гары для іншых, зорачка мая.

***

Хай раскідвае абдымкі сівер,
Снегам замятае-церашчыць,
Ды вятры халодныя не вырвуць
Ні пярэнькі з крыл маёй душы.

Светла, і высока, і прасторна,
Покуль светлая сама, ёй будзе.
Каб пад небам сонечным і зорным
Несці дабрывню, спагаду людзям.

І на крылы не наліпне броду,
Хоць і золь, што сеецца над нівай,
Хай віхурыць, я ўсё роўна буду
Насцеж адкрываць душу ішчасліва.

То дапамажы мне, Божа мілы,
Выстаяць пад ветрам непагоды,
Моцнай быць, сваёй дзяліцца сілай
І цяплом з аслабымі заўсёды.

***

Да берага Спаткання,
Да вострава Надзеі
Плыву Пяшчоты морам
На караблі Каханья,
І сэрца маладзее,
І не баюся штормаў.

Няхай гразіць і б'еца
Будзённасць хваляй злою
І кружыць птах Расстання,
Ды з курсу не саб'еца
І зможы ўсё адолець
Мой карабель Каханья.

Уладзімір Акулаў:

«Крытыка заўсёды ідзе ад сэрца і з'яўляецца больш сумленнай, чым пахвала»

Уладзіміра Акулава называюць геніем беларускага авангарда. Амаатары мастацтва чакаюць яго выставак, а калекцыянеры лічаць за гонар мець работы гэтага мастака ў асабістай калекцыі. А ён ужо не адзін год трымаецца асобна ад творчага асяроддзя, працуе шмат. Жадае рухацца толькі наперад у свае 65 гадоў. Юбілейная дата стала нагодай для адкрыцця вялікай персанальнай выстаўкі Уладзіміра Акулава ў галерэі «Універсітэт кудытуры», якую ўпершыню за доўгі час аўтар прэзентаваў асабіста. Гэта дало магчымасць для размовы пра тое, чаму ў мастацтве ён выбраў менавіта авангард, творца падзяліўся думкамі наконт трансфармацыі гэтага кірунку ў наш час і расказаў, як працуе над карцінамі:

— Калі сутыкаўся з класічным мастацтвам, не заўсёды яго разумеў. Хоць у інстытуце вельмі шмат маляваў у рэалістычнай манеры, але цягнула сказіць лінію, памяняць форму. Мяне стамляла стандартнасць. Класічнае мастацтва не натхняла, не вабіла. Затое авангард стаў родным кірункам. Здавалася, быццам ён існуе ў маёй падсвядомасці.

Падчас вучобы ў Віцебскім інстытуце я ўзняў тэму авангарда, і пра яго загаварылі ўголас. Ужо ў той час зрабіў выстаўку (хоць гэта здавалася немагчымым) і нават дыплом абараняў па авангардзе: намалываў партрэт актрысы Нацыянальнага драматычнага тэатра Якуба Коласа. За яго мне паставілі тройку. Тады я нават не засмуціўся: любімай жа справай займаўся. Тым больш я заўсёды любіў крытыку. Любіў, калі мяне стараліся зачапіць за жывое. Гэта дапамагала не здавацца, трымаць уласную лінію да канца. Ведаю, што крытыка заўсёды ідзе ад сэрца і з'яўляецца больш сумленнай, чым пахвала.

Мне пашанцавала з тым, што я вучыўся ў Віцебску. Тут маю пазіцыю прынялі і пачулі. Дазвалялі праяўляць унутраныя парывы і эксперыментавалі, чаго ніколі не было ў тэатральна-мастацкім інстытуце ў Мінску. У гэты час неверагодна цікава было жыць, таму што на тэрыторыі Савецкага Саюза пра авангард не вельмі шмат казалі, а я ў ім працаваў.

— **Творчасць якіх аўтараў моцна паўплывала на вас?**

— Яшчэ да вучобы ў Віцебску адным з узорных для мяне быў нарвежскі мастак Эдвард Мунк. Мяне часам параўноўваюць з тым жа Маркам Шагалам або Хаімам Суціным. Асабіста не бачу падабенстваў. Для мяне ідэалам быў Мунк — менавіта на яго творчасці я вучыўся, будаваў свае канцэпцыі. Хоць мае карціны з яго работамі параўнаць нельга. Я заўсёды захапляўся лёсам гэтага чалавека. Мяне прыцягваў спосаб яго жыцця. Таксама мяне ўражваў Васіль Кандзінскі. Калі бываў у Маскве, ішоў у музей і мог сядзець на падлозе і глядзець на яго карціну сем метраў даўжынёй і два — шырынёй. Захапляла яго чыстая абстракцыя. З таго часу я зразумеў, што авангард — самае моцнае, што можа быць, асабліва ў параўнанні з рэалістычным жывапісам, які тады быў паўсюль. Рэалістычны жывапіс, на мой погляд, не ўмее здзіўляць. А калі мяне нешта не здзіўляе, то і не бачу сэнсу глядзець у гэты бок.

— **Як ставіцеся да таго, што ваш творчы почырк капіруюць?**

— У прынцыпе я не так часта з гэтым сутыкаўся. Але былі імгненні, калі адзін мастак, які з'ехаў з Беларусі ў Берлін

(імянаў называць не хачу), спрабаваў мяне неаднаразова скапіраваць. Прыходжу ў госці, а мне кажуць: «Вось, паглядзі, твая работа вісіць». Здалёк бачу, што вельмі падобная, але рука не мая: штрыхі адрозніваюцца, колеры не дацягаюць. Інтуітыўна адчуў: не маё. Скажаць, што неяк крывіцца або злаваўся, не магу. Той жа чалавек шукаў сябе і, магчыма, я для яго быў нейкім арыенцірам у прафесійным пошуку. Проста вельмі важна своечасова спыніцца і зразумець, што індывідуальнасць лепшая, чым копія. А іншых прыкладаў амаль не ведаю. Ну, бачыў некалькі разоў нешта падобнае, але ўпэўнены, што прафесіянал заўсёды зможа вызначыць, мая гэта работа ці не.

— **У Беларусі апошнім часам прайшло шмат вашых персанальных выставак. Чаму на сваіх вернісажах вы практычна не з'яўляліся?**

— Карціна — гэта ўжо аповед пра мастака і яго лёс. Таму яна сама можа ўсё раскажаць. Для гэтага не трэба прыходзіць на выстаўку і паказваць, які ты малайчына. Я не люблю ўвагу, не люблю дэманстрацыю сябе. Бо гэта няправільна. Мастак павінен ствараць. Не асуджаю тых мастакоў, якія ўмеюць сябе прэзентаваць. Напэўна, гэта карысная якасць. Але я не такі. Я практычна ўсё жыццё жыву адзін. Дзевяць гадоў я наогул пражыў у адным з падвалаў Мінска. І мне не было кепска. Я такі ад нараджэння. Не разумею, як уголас можна гаварыць пра сябе. Бо для гэтага ёсць глядачы і мастацтвазнаўцы.

— **Уладзімір Іванавіч, вы заўсёды працуеце з кантрастамі: вашы колеры літаральна ўразаюцца ў свядомасць... Вы робіце гэта наўмысна?**

— Нічога не раблю адмыслова, не разлічваю на пэўную рэакцыю. Працую на ўнутраную эмоцыю. Ніколі да апошняга не ведаю, што атрымаецца ў канцы і што буду пісаць наступнае. Інтуіцыя вышэйшая за розум. Гэта закон прыроды. Для мяне ў працы важная эстэтыка. Так, яна ў мяне свая, індывідуальная. Але з'явілася не проста так. Гэта мая ўнутраная прырода і адчуванне.

У абстракцыі самае складанае — спыніцца, бо работу сапсаваць вельмі проста. Я часам малюю і адчуваю, што перамалываў альбо наадварот. Бывае, наогул работу хочацца замазаць. Ніколі не расцягваю працэс. Калі пачаў сёння, сёння і скончу. Калі скончыў і бачу, што карціна не атрымалася, перагортваю і па-

чынаю новую. Гэта лад жыцця. Кожны дзень шукаю сваю фарбу, форму, лінію. І яна не можа быць кожны дзень аднолькавая. Галоўнае для мяне — зрабіць хутка. І не таму, што я хачу стварыць за жыццё мільён работ, а таму, што ў мяне ўсё залежыць ад імпульсу. Такі інтэнсіўны працэс выпрацоўвае энергію, якая неабходная для жыцця, яна дазваляе атрымаць задавальненне.

Часам маім натхненнем для творчасці становіцца паэзія. Я пішу вершы. Але нікому не паказваю. Яны асабіста мае і дапамагаюць адчуць унутраны парыв да творчасці. Я ніколі не малюю звычайна, а малюю на падлозе. Вельмі зручна. Лёгка

пераварочваць работы, ад гэтага хутчэй адбываецца працэс. Бывае, намалюю штосьці вечарам, бачу, што мне вельмі падабаецца. А раніцай устаю — і ўжо іншае адчуванне, быццам памянялася жыццё.

А калі пачынаю падрыхтоўку да выстаўкі, то ўвогуле магу кардынальна мяняць работы. Неаднаразова прыходзіў перад адкрыццём у выставачныя прасторы і пачынаў дамалёўваць. Так рабіў заўсёды брытанскі жывапісец Уільям Цёрнер. Бывае, многія работы прывозіш не са свайёй майстэрні: іх прадстаўляюць

калекцыянеры. І тут бачыш: штосьці недапрацавана, недароблена. Пачынаеш правіць. З узростам прафесійны густ змяняецца, і ў рабоце, якая раней здавалася ідэальнай, бачыш шмат недахопаў.

— **Што ёсць авангард у мастацтве ў наш час, на ваш погляд?**

— На мой погляд, авангард трансфармаваўся. Ён стаў больш шырокі, эмацыянальны, моцны. Раней не было чыстай абстракцыі, нават у мяне яна мяжуе з рэалізмам. Цяпер у мастакоў больш свабоды, і яны могуць дазволіць выказаць сваю думку максімальна проста. У тым ёсць ідэя і сутнасць авангарду, яго развіццё і разуменне.

— **Ці хацелі б, каб вашы мастацкія веды былі камусьці перададзены? Магчыма, хтосьці жадаў у вас вучыцца?**

— У жыцці было шмат розных людзей, якія прасілі парады, дапамогі ў творчых пошуках. Але я нікога, на жаль, не магу навучыць. Я не педагог. Не ўмею тлумачыць. Я сам часам не разумею, што мною рухае. Педагогі — гэта людзі, якія ўмеюць фарміраваць думкі, умеюць іх захоўваць. Лічу, што чалавек не трэба вучыць. Калі творца адчувае святло, вобразнасць, форму, ён і ёсць мастак. А калі мы пачынаем прывіваць яму неіснуючыя здольнасці, гэта, напэўна, глупства.

Мяне ніхто не вучыў. Я прыйшоў да ўсяго сам. Вядома, у мяне былі курсы жывапісу, мяне вучылі кампазіцыі. Але па закліку душы кожны дзень я маляваў сам. І гэта мне дало шмат. Тое, што мне казалі выкладчыкі, я мог убачыць сам. Я займаўся творчасцю з задавальненнем. Гэта і сфарміравала мяне як мастака.

— **Колькі сёння каштуюць вашы работы? Ці быў заробак грошай для вас адным з аспектаў творчасці?**

— Любы мастак працуе за грошы. Гэта не для кога не сакрэт. Але я ніколі не імкнуўся зарабіць на свайёй творчасці вялікіх сум. Мне галоўнае — каб хапала на далейшую працу. Маю работу можна купіць і за трыста у. а., але на некаторых аўкцыёнах выстаўляюць за пятнаццаць тысяч у. а. Сам за такія грошы я не змагу прадаваць работы. Ніхто мне на гэтага права не даваў.

— **Ці задаволены тым, як склаўся ваш жыццёвы і прафесійны лёс?**

— А як быць незадаволеным, калі ты змог знайсці сваю справу? У трыццаць гадоў яшчэ ніхто не ведае, што будзе далей, але потым — бачыш, наколькі можа мяняцца жыццё. У свае 65 я ведаю, што ў маім жыцці шчасце было аднойчы — у чатыры гады, калі я толькі пачынаў асэнсоўваць сябе. Я так добра памятаю цацкі, памятаю машыну жалезную, якую мне зрабіў тата. І ў гэтыя гады да школы я быў па-сапраўднаму шчаслівы, таму што гэта быў час унутранай свабоды. Мы жылі ў пасёлку пад Баранавічамі. Там была прыгожая прырода. Мне падабалася выходзіць у двор, шпацыраваць, атрымліваць асалоду ад жыцця. Памятаю твары людзей таго перыяду. Гэта, напэўна, не забываецца. Усё, што было потым, было пэўным абавязкам. Я ніколі не любіў навязанай дысцыпліны.

Ды ўвогуле ў маладосці не думаеш пра тое, што з табой нешта будзе не так. Ці ты чагосьці не зможаш. Здаецца, што поўны сіл. Але праз гады задаеш сабе шмат пытанняў, навошта ты гэта рабіў так альбо не так. І многія з пытанняў асабіста ў мяне звязаныя з творчасцю. Як мастак я не заўсёды быў сабою задаволены.

Вікторыя АСКЕРА, фота Ігара Калашнікава

Пра набалелае ў сваім лёсе

Якая роля творчага чалавека ў сучасным свеце? Свет стаў настолькі складаны і неабсяжны, што нейкая там творчая асоба з яе мільёнам пакут — пясчынкі ў моры. Тады чаму многія творы мастацтва апавядаюць пра пісьменнікаў, кампазітараў, музыкантаў, жывапісцаў, скульптараў? Думаю, што іх творчасць — гэта пасланне свету, наладжванне кантактаў паміж рознымі людзьмі і ў канчатковым выніку — жаданне пракрычаць пра набалелае ва ўласным лёсе. Нейкі там нарвежскі скульптар Рубек пераглядае сваё жыццё. Ці каму-небудзь гэта цікава? Цікава, і нават вельмі.

ДРАМАТУРГ

Гродзенскі абласны тэатр выпусціў спектакль «Калі мы, мёртвыя, абуджаемся» па фактычна апошняй п'есе нарвежскага драматурга Генрыка Ібсена. П'еса вельмі рэдка ставілася ў Расіі. І ніколі ў Беларусі. П'еса некасава, патрабуе актыўнай працы думкі ад выканаўцаў і публікі. Ібсен наогул класік не надта папулярны ў нас, хоць і ўвайшоў у энцыклапедыю як яркі прадстаўнік рэалістычнага мастацтва ў заходнееўрапейскай драматургіі. Але ці быў ён такім насамрэч? Гэта пытанне. Найлепшыя розумы Расіі XX стагоддзя захапляліся філасофска-сімвалічнай насычанасцю яго тэкстаў, лічылі містыкам, анархістам, эстэтам і не вельмі дакладна ўяўлялі, як усё гэта можа гучаць на сцэне. У сваю чаргу і сам Ібсен вельмі цікавіўся Расіяй і пісаў пра яе: «...адна з нешматлікіх краін на зямлі, дзе людзі яшчэ любяць свабоду і прыносяць ёй ахвяры». Хочацца спыніцца на гэтым выказванні, таму што, на наш погляд, ва ўсіх п'есах Саўлюса Варнаса паводле Ібсена галоўнай становіцца гэтая думка — свабода асобы і індывідуальны бунт. Вельмі востра і своеасабліва гэта выявілася ў спектаклі Магілёўскага тэатра «Жанчына мора». А для сваёй новай працы ў Гродна Варнас прыдумаў жанр — метафізіка каханьня. Які ж Ібсен рэаліст, калі ён містык, анархіст, а цяпер яшчэ і метафізік?

Дарэчы, філосафы і тэатразнаўцы не надта любяць метафізіку ў мастацтве тэатра, адмаўляючы ёй у актуальнасці і сучаснасці. Варнас надпачуццёвае (метафізічнае) вельмі паважае, бо верыць у магчымасць пранікнення ў таямніцу вечнага жыцця. Вось і ў гэтай п'есе «Калі мы, мёртвыя, абуджаемся» закладзена надзея дакрануцца да бясконцага. Да таго ж усё, што звязана з каханнем, доўгім і вечным, заўсёды актуальна. Прадстаўнік вялікай школы літоўскай рэжысуры, якая ўзыходзіць да Эймунтаса Някрошуса, Варнас ідзе сваім шляхам — не метафарычным, а метафізічным, чым выклікае неразумненне ў частцы публікі і нават у крытыкаў. Ён робіць стаўку на містычныя матывы і інтэлектуальныя насычаныя падтэксты. Часам героі яго спектакляў падобныя на персанажаў фрык-шоу, проста яны вельмі не падобныя на звычайных людзей.

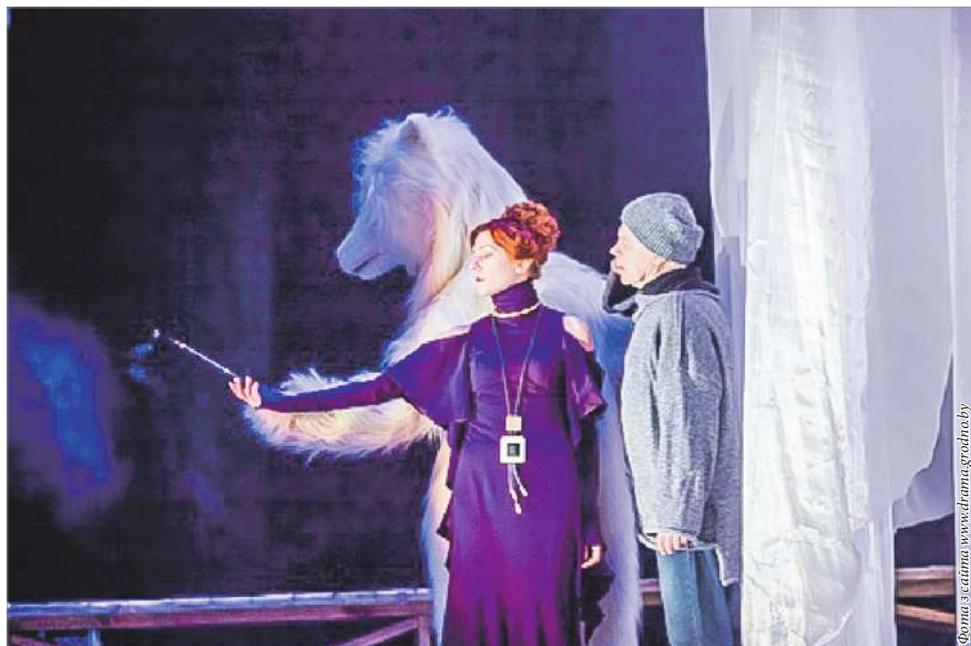
РЭЖЫСЁР

Варнас, як і Някрошус, сузіральнік, філосаф і прыродны чалавек. На гэтым падабенства заканчваецца. Варнас выпрацаваў сваю эстэтычную сістэму, якая, на жаль, не ўпісваецца ў звыклыя схемы. Часам здаецца, што ён паўтараецца, але гэта не так. Гэта яго рэжысёрскі стыль. Дадзеная акалічнасць робіць лёс рэжысёра і шчаслівым, і несправядліва драматычным. Часцей за ўсё яго глядчы не ўмеюць счытваць мастацкія сімвалы і знакі. На прэм'еры ў Гродне гэтага не адбылося. Мабыць, публіка заходняга горада лепш падрыхтавана да ўспрымання складанага мастацтва. Яна разумее, што любы аповед пра канкрэтны боль і любоў сілкуецца крывёй нечага сэрца. Любы твор без болю не можа разлічваць на заўтрашнюю цікавасць да сябе. Уварванне ў нязвяданае суправаджаецца ў рэжысёра глыбокай унутранай прадуманасцю, выверанасцю, гарманічнасцю і дакладнасцю. Спектакль быў прыдуманы і запатрабаваў сваёй прасторавай матэрыялізацыі. Задума спектакля не складзена па-над тэкстам аўтара, як гэта часта здараецца ў модных сучасных тэатральных работах. Варнас не баіцца аказацца старамодным. Ён уважліва вывучыў п'есу, выдатна ведае скандынаўскае жыццё і менталітэт гэтых людзей. Усё ж такі Балтыка — асаблівы свет. Ды хіба могуць стаць старамоднымі або пазбаўленымі суперажывання глядачоў, па-першае, гісторыя каханьня, па-другое, лёс творчага чалавека? Страчанае каханне спыніла творчасць пасляховага скульптара. Сышла яго муза і забрала нагхненне майстра. Грошы ёсць, і немалыя, але жыццё спынілася.

Варнас заўсёды выбірае п'есы з трагічнымых выходам і гранічным напалам чалавечых жарсцяў. Так ён даследуе свет душы і спрабуе пракрасіцца ў таямніцы быцця. Яго рэжысёрскі Космас — гэта і ёсць чалавечая душа. У суадносінах з Вечнасцю гэта маштаб канкрэтнага і агульнага. У фінале заўсёды надзея і вера, што ўсё будзе добра. Яго спектаклі як з'явы прыроды. З заходам і ўзыходам, раз'юшанасцю буры, сырой халоднай паўночнай восенню і гукамі мора.

АКЦЁРЫ

Для многіх гродзенскіх акцёраў спектакль быў вывучэннем іншай, нязвык-

лай эстэтыкі. Рэжысёр склаў спектакль з нечаканымі псіхалагічнымі і пластычнымі хадамі. Рухі, погляды, інтанацыя вырастаюць да сімвалаў, уздымаючыся ад канкрэтнага сюжэту да ўсёй творчасці Ібсена. Каб дасягнуць такой прадуманасці, трэба любіць гэтага аўтара. Варнас пачынае са зразумелага ўсім чалавечыма канфлікту — ён, яна і трэцяя, — потым усё гэта сыходзіць у Космас. Перад акцёрамі былі пастаўленыя цяжкія пластычныя задачы — хада на хадулях, язда на роўках, хаджэнне па вузкай дошцы над прорвай. Вось і тут, у Гродне, цалкам сучасная дзяўчына фру Мая, каханая прафесара Рубека, прарабляе такія скачкі, катанне па авансцэне і маналогі з вышыні хадуляў, якія сведчаць аб выдатнай фізічнай падрыхтоўцы актрысы Марыі Бутрымовіч. У пары з ёю заслужаны артыст Аляксандр Шалкаплясаў не можа адставаць і вельмі пераканаўча выконвае складаныя рэжысёрскія задачы. Пры гэтым Бутрымовіч і Шалкаплясаў бесперапынна выдуць складаны трагічны дыялог. Адно яркае свавольства дазволіў сабе рэжысёр. Ён прыдумаў неіснуючага ў п'есе персанажа — Мядзведзя, які не сыходзіць са сцэны ўвесь спектакль і не мае слоў. Артыст Мікалай Вілімовіч бліскуча працуе ў беласнежнай скуру, праецыруючы чалавечы жарсці на мядзведжыя. Мядзведжая галава выразная, як чалавечая. Мядзведзь, як цень, суправаджае герояў, дапамагае ім, падказвае, з трапятаннем калыхае шкуру забітай мядзведзіцы.

СЦЭНОГРАФ

Варнас пастаянна прапануе ў сваёй рэжысуры паганскія сімвалы. Ён іх любіць заўсёды. Агонь, вада, камень, вецер. Мы сыдзем з гэтага свету, а агонь, вада, камень, вецер застануцца. Тое вечнае,

што прапануе глядчы тэатр. Метафізіка каханьня. Вечнае існуе побач са звычайным.

У гродзенскім спектаклі Варнас упершыню працаваў са сцэнографам Таццянай Сакалоўскай. Яна выдатна зразумела і ажыццявіла рэжысёрскую задуму, не спрабуючы ўразіць уяўленне тэхнічнымі дасканаласцямі, ды і дзе іх выявіш у нашых сённяшніх збудных абласных тэатрах?! Усё зроблена па дакладным выразе тэатразнаўца Аляксея Барташэвіча, «без тэатральнага тлушчу». Сцэнічная прастора заклікана выявіць акцёра. Калі сцэнаграфія, святло, музыка сілкуюць акцёрскае існаванне на сцэне — гэта моцны бок спектакля. Калі рэжысёр здымае адказнасць з выканаўцаў, замяняе іх працу якімі-небудзь эфектамі і прыёмамі — гэта слабы бок спектакля.

Гродзенскі тэатр прадэманстравуе ў новай п'есаў высокаю культуру, прымусіўшы апладзіраваць майстэрству акцёраў, прыгажосці, відовішчасці і загадкаваасці спектакля. З яго празрыстасцю, таямнічасцю і лёгкім подыхам горнага паветра, белізной вечных снягоў, якія ператворацца ў снежную лавіну, і яна накрые герояў.

***

Гэты драматычны эпілог не пакідае адчування безвыходнасці. Адна пара павінна сысці ў Вечнасць. Другая пара ўратавалася. На авансцэне з'яўляецца маленькі хлопчык. Ён цягне за вяровачку беласнежны паруснік. Потым з'яўляецца залатакудрая дзяўчынка. Іх погляды сустракаюцца. Кожны пайшоў сваёй дарогай. Потым яны абярнуліся. Ім працягваць жыццё...

Таццяна АРЛОВА

КОНКУРС

Не «ў скрыню»

Найлепшыя беларускія п'есы IV конкурсу-фестывалю сучаснай беларускай драматургіі «WriteBox. Сезон куратарства» будуць прачытаныя камандамі рэжысёраў і акцёраў.

Усяго ў конкурсе разглядаліся 42 п'есы, з якіх восем куратараў — тэатральных крытыкаў, рэжысёраў, драматургаў — згодна з уласнымі меркаваннямі вырашалі, які матэрыял мае драматургічны патэнцыял.

Сёлета вызначальным стаў погляд куратара на сучасную драматургію, арыгінальнасць і актуальнасць тэксту: арганізатары кіраваліся думкай, што ў мастацтве адзіных крытэрыяў не існуе. Агульным рашэннем журы складала яшчэ адзін спіс — п'ес, якія варта было адзначыць.

Чаму той ці іншы тэкст быў абраны куратарам, можна будзе даведацца з абмеркаванняў і сустрэч на фестывалі «WriteBox. Сезон куратарства», які пройдзе ў чэрвені. Аўтары шорт-ліста, а таксама намінацыі «Адзначаныя» змогуць узяць удзел у майстар-класах, а так-

сама атрымаць зваротную сувязь ад усіх членаў журы на адмысловай сустрэчы ўдзельнікаў і куратараў. Такім чынам, вынікі выглядаюць так:

Шорт-ліст:

Максім Дасько «TARGGET-31e» (куратар Таня Арцімовіч).

Андрэй Іваноў «Крыніцы святла» (куратар Аляксандр Марчанка).

Алена Іванюшэнка «Ты знойдзеш Алісу пад старым снегам» (куратар Таццяна Траяновіч).

Аляксей Макейчык «Блытаніна» (куратар Дзяніс Фёдараў).

Аляксандр Палубінскі «Усімі сіламі душы» (куратар Дзмітрый Багаслаўскі).

Мікалай Рудкоўскі «Жаданне 16+» (куратар Алена Мальчэўская).

Улада Хмель «Усё нармальна» (куратар Аляксей Стрэльнікаў).

Кацярына Чакатоўская «Апошні сняданак» (куратар Валянціна Мароз).

Намінацыя «Адзначаныя»:

Марыя Бяльковіч «Дабрабыт».

Архіп Далемрам «Прыпынак».

Жэня Клецкін «Каньяк і драбавік».

Віталь Каралёў «Дзень, які стаў летам».

Іван Крапасны «La commedia non divina».

Павел Расолька «Акадэмік».

Аляксандр Савуха «Крама з мільёнам папугаяў».

Наталля Ярмольчык «Зомбі».

Конкурс-фестываль сучаснай беларускай драматургіі «WriteBox» праводзіцца з 2016 года, з'яўляецца незалежным праектам. Яго праграма будзе складацца з чытак п'ес шорт-ліста, іх абмеркаванняў і адукацыйнай праграмы для драматургаў.

Марыя АСПЕНКА

кінаскоп

У працэсе здымак

Навошта фатограф на кінапляцоўцы?

Анімацыйны фільм у фармаце паўнаметра будзе створаны ў выніку конкурсу кінасцэнарыяў. Студыя анімацыйнага кіно працуе над фільмам, які адразу паўстане як поўны метр, а не будзе складзены з кароткаметражных частак. Работа над фільмам «Зоркі сёмага неба» ўжо ідзе, але не так хутка, бо анімацыя патрабуе вельмі карпатлівай працы. У аснове анімацыйнага мюзікла — кніга Генадзя Давыдзкі, паводле якой была тэатральная пастаноўка ў Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя М. Горкага. Рэжысёр карціны — Алена Турава, аўтар вядомых стужак «Рыжык у Залюстроў» і «Кіндэрвілейскі прывід». Яна ж будзе працаваць над іншай поўнаметражнай анімацыйнай карцінай па сцэнарыі-пераможцы маладзёжнага конкурсу, пра вынікі якога мы паведамлялі раней. Найлепшым быў прызнаны сюжэт «Песня Сірын» Сяргея Рагаткі, у якім задзейнічаны пантэон старажытнаславянскіх багоў і міфалагічных істот — уласна птушка Сірын, Вялес, Пярун, Макоша, Купала і Кастрома, Паляндра, Дуб Светабудовы ды іншыя.

Праект «Кінаконг» прадставіць у пракаце фільм «Я магу толькі марыць» на беларускай мове. Фільм — фактычна біяграфія, дзе ў аснове закладзена рэальная гісторыя Барта Міларда — 46-гадовага фронтмена амерыканскага гурта *Mercury Me*, дзякуючы якому ўзнік хіт «I can only imagine», які ўзначаліў хіт-парады і стаў вельмі папулярным хрысціянскім спевам. Але яго аўтар прайшоў шлях да разумення сябе самога, перажыўшы дзіцячыя траўмы і жорсткія адносіны ў сям'і, але праз веру і спагаду здолеў дараваць. Пра гэта распавядае фільм «Я магу толькі марыць», які з'явіўся ў 2018 годзе і выбухнуў не горш за песню. І вось прайшло зусім няшмат часу, калі айчынны глядач яго можа паглядзець на роднай мове, ды і ў агучцы найлепшых нашых артыстаў.

Фестываль пакістанскага кіно прайшоў на гэтым тыдні ў сталічным кінатэатры «Беларусь». Далёкая краіна падрыхтавала праграму, каб мы адчулі асаблівасці жыцця людзей, адметнасці культуры і менталітэту. Для знаёмства абралі дакументальны фільм «Такі розны Пакістан». Але сучасны кінематограф гэтай краіны быў прадстаўлены рознажанравымі мастацкімі стужкамі. «Акцёр у законе» распавядае пра адваката, у якім насамрэч (не)памёр акцёр. Сацыяльная камедыя «Паспець за 24 гадзіны» закранае стэрэатыпы правадзнення вясельных цырымоній і абрадаў у сучасным Пакістане. Драма «Гавары» — пра тое, што адчувае прысуджаны да смерці чалавек. У чаканні выканання прысуду жанчына выказвае апошняе жаданне — распавесці сваю гісторыю праз СМІ. Выкрываюцца таямніцы сямейства, дзе не прынята гаварыць пра складаныя сітуацыі, распавядаць пра жыццё папярэдніх пакаленняў нашчадкаў. Але рана ці позна праўда выходзіць на паверхню, часам страшная. Пытанні скіраваныя ў бок грамадства, — пра тое, у чым каштоўнасць жыцця, адказнасць за яго? І каб не адбывалася трагедыя, лепш своечасова дзейнічаць, а не маўкліва цягнуць, прымаючы сітуацыю. Сучаснае кіно ў любой краіне імкнецца размаўляць з людзьмі пра тое, што баліць. Нашы глядачы гэта адчуваюць. І чакаюць такой жа размовы ад айчыннага кіно.

Марыя АСПЕНКА

Рэжысёр Ігар Дабралоўава на здымках фільма «Белыя росы».

...Стрыманая прыгажуня Галіна Польскіх, сумнаватая мудрасць Стэфаніі Станюты, мяккая ўсмешка Мікалая Карачанцава, працоўная засяроджанасць рэжысёра Дабралоўава на здымках фільма «Белыя росы»... У 50 чорна-белых кадрах, якія зафіксавалі здымачны працэс, ёсць непаўторнае характэрнае, нетаропкасць і спакой, пры гэтым няма музейнай «застыласці» — гэта, калі хочаце, такі своеасаблівы фотатрэйлер, які раней быў даступны толькі малой творчай суполцы, а сёння стаў неад'емнай часткай кінамаркетынгу.

Фотавыстаўка «У кадры і за кадрам», якую можна заспець у сталічным музеі кіно, — праект унікальны для музейных супрацоўнікаў, мастацтвазнаўцаў і аматараў кіно. Упершыню наглядна прадстаўлена такая прафесія, як фатограф у кіно, а па-другое, прадстаўлены кадры раней ніколі не экспанаваліся. Уражанне ўзмацняецца тым, што выстаўка інтэрактыўная: побач на экране дэманструецца нарэзка з тых самых эпізодаў, што трапілі ў аб'екты фатографа. Словам, па настальгію і згадкі пра «Беларусьфільм», якім вы, магчыма, яго ніколі не бачылі, ісці суды.

Мінчанін Уладзімір Жыгуноў ужо амаль 30 гадоў працуе ў інстытуце «Мінскграмадзянпраект». А ў мінулым Уладзімір Іванавіч працаваў штатным фатографам на Адэскай кінастудыі і «Беларусьфільме». А гэта значыць, суправаджаў фотаздымкай стварэнне фільмаў «Белыя Росы», «Філіял», «Бацькі і дзеці», «Чалавек, які браў інтэрв'ю», «Апошні крок», «На сваёй зямлі», «З юбілеем пачакаем», «Пітэр Пэн» і іншыя, ад пачатку фотапрабаў да стварэння рэкламных афіш. Потым 500 найбольш удалых негатываў — заўважым, гаворка не пра які-небудзь *Polaroid*, а пра айчынную «Свему», у якой культгала перадача колераў, і знаўцы зразумеюць, колькі намаганняў трэба было прыкласці, каб атрымаць удалы кадр, — перадаваліся кінастудыі, а ў фатографа заставаліся толькі «адходы» — здымкі, якія падаліся кіраўніцтву нецікавымі і непатрэбнымі. А сёння многія «адбракаваныя» кадры, якія перадаюць атмасферу на здымачнай пляцоўцы і пановаму паказваюць добра вядомыя фільмы і акцёраў, тое, што зараз называецца бэкстэйджам, — на вагу золата.

— Мая галоўная задача была — не замянаць на пляцоўцы акцёрам, рэжысёру, апэратарам, але разам з тым знайсці з імі ўсімі паразуменне, стаць часткай творчай групы, каб атрымаць

сапраўды ўдалыя кадры і партрэты, — распавядае Уладзімір Жыгуноў. — Скажам, на здымках фільма «З юбілеем пачакаем» я пазнаёміўся бліжэй з Кірылам Лаўроўым. Здавалася, гэта ж народны артыст СССР, герой сацыялістычнай працы, такіх велічыня, ну, як да яго падысці і папрасіць пазіраваць? А ён ака заўся вельмі прасты, кантакны і прыемны ў стасунках, заўжды вітаўся з намі ўсімі за руку... Альбо ўзяць кадр, дзе Карачанцаў сядзіць на таку — ён проста адпачываў у перапынку паміж дублямі і без ніякай «зорнасці» паглядзеў у аб'ектыў, не прымусіўшы сябе ўпрошваць, як некаторыя сучасныя артысты. Дарэчы, найцікавейшай і самай памятнай для мяне стала работа ў экспедыцыі на «Белых росах» — там быў падобраны такі бліскучы акцёрскі ансамбль, за якім было адно задавальненне назіраць. Магчыма, гэта мне так пашанцавала, але не магу прыпомніць ніводнага канфлікту з акцёрамі або рэжысёрамі, было адчуванне, што мы адна каманда.

Напрыканцы 80-х, калі грошай на кіно не было, а сям'ю трэба было ўтрымліваць, фатографу прыйшлося памяняць працу. Але пра былыя часы Уладзімір Жыгуноў успамінае з настальгіяй, чаму паспрыяла выстаўка. Яе наогул магло б не быць, каб не сын Дзяніс. Захоплены працай бацькі і ўлюбёны ў кіно малады рэжысёр прыдумаў зрабіць такі незвычайны падарунак. Ад ідэі да канчатковай рэалізацыі спатрэбілася два гады працы, сканаванне каля 300 фотаздымкаў і выбар самых цікавых і каштоўных. «Архіў таты нашмат большы, але частка здымкаў дублюецца з ужо вядомымі кадрамі. У некаторых мы не ўпэўнены на кант аўтарства, і тага забараніў іх выкарыстоўваць, — расказвае Дзяніс. — А яшчэ ёсць каля 70 цікавых здымкаў, на якіх — Мінск 70—80-х гадоў. Я цяпер спецыяльна хаджу па тых самых месцах і фатаграфую іх сучасны выгляд — і, магчыма, гэта стане ідэяй наступнай выстаўкі».

Плануецца, што выстаўка «У кадры і за кадрам» надалей застанецца ў фондзе Музея гісторыі беларускага кіно і будзе яшчэ паказана ў Маскве.

Вікторыя ЦЕЛЯШУК

Кірыла Лаўроў.

паглядзім?

Без думак пра вяртанне

Фільм-пераможца Берлінскага кінафестывалю — у Мінску

З чаго пачынаецца радзіма?... Дзе і калі мы яе пачынаем усведамляць? Нехта падумае, што пытанні з далёкага (але не забытага) мінулага. Але ў XXI стагоддзі, калі межы рассяваюцца, а людзі, здаецца, не так прывязаны да мясцін, дзе прыйшлі ў свет, пытанні радзімы гучаць вельмі востра. Сваю думку на гэтую тэму выказаў ізраільскі рэжысёр Надаў Лапід у фільме «Сінонімы». Сёлета на Берлінскім кінафестывале гэты фільм адзначаны галоўнай узнагародай — «Залатым мядзведзем». Ацэнкі членаў журы і прафесійных

экспертаў супалі з уражаннемі звычайных глядачоў.

Напрыканцы красавіка «Сінонімы» выходзяць у Беларусі ў цыкле «Лістапад. Калекцыі».

Галоўны герой прылятае з Ізраіля ў зямлю Парыж у надзеі, што Францыя стане яго новым домам, а французская мова — новым сродкам зносінаў са светам. «Сінонімы» заснаваны на асабістым досведзе рэжысёра Надава Лапіда, які пасля заканчэння ваеннай службы збег з Ізраіля ў Парыж і вырашыў больш ніколі не вяртацца

на радзіму. За адзін дзень герой паспявае ўсяліцца ў кінутую кватэру, страціць усе рэчы, ледзь не памеціць ад пераахладжэння і завесці новых сяброў, але набытае падманлівае ўпэўненасць у тым, што з часам ён зможа стаць сапраўдным французам. Гэта небанальная драма пра героя вайны, які спрабуе знайсці сябе і Зямлю заветную. «Досвед галоўнага героя бліскі ўсім, у каго хоць раз у жыцці праносілася ў галаве думка аб правільным замежжы і няправільнай радзіме», — адгукнуўся на фільм часопіс «Сеанс».

Стварэнне генія

Ларыса СІМАКОВІЧ,
кампазітар

«Не таго патрэбна славіць,
хто на лёдзе замкі ставіць,
хто спрачаецца, не дружыць.
А таго, хто людзям служыць!»

(Вінецнт Дунін-Марцінкевіч)

...калі твой бацька мастак і яго мастакоўская апантанасць своеасабліва і ярка перайначвае жыццё,
...калі твая матуля валодае прыгожым сапрана і яе рукі часта апускаюцца на клавішы раяля, каб напоўніць наваколле музыкай,
...калі тваё дзяцінства ўражанае тайна дасланым парыжскім выданнем «Пана Тадэвуша»,
...калі вясчунка-ластайка абірае звіць гняздо над акном твайго пакою,
...калі ты ледзь не кожны дзень слухаеш таямнічую музыку смілавіцкіх званоў, а з імі разам мясцовыя сялянскія спевы і танцы, —
тады твой лёс вызначаны звыш і табе наканавана быць прыналежным да месца, да якога «вялікую ласку маеш», пакінуўшы тут сваё шчыраванне і плён зямнога быцця. Табе наканавана стаць творцам і свяціцця слаўным імем на ўсе часы — імем Станіслава Манюшкі.

ВЫХАВАННЕ — СПРАВА ДАЛІКАТНАЯ

Уразлівае дзяцінства яшчэ неаднойчы нагадае пра сябе і час ад часу будзе пакідаць свой адметны аўтограф на жыццёвых падзеях і творчых задумах. Смілавіцкі замак стане прататыпам «Страшнага двара» — вяршыняй кампазітарскай дзейнасці. А памяць пра паданне аб старадаўніх курантах замка, якія стагоддзямі ніхто не заводзіў, увасобіцца музыкай. І музыка, як той гадзіннік, які жыве па часавых алгарытмах і пачынае гучаць у пэўныя моманты гісторыі, набудзе сваю неабходнасць і рытм.

Дзяцінства і юнацтва Станіслава Манюшкі поўнілася беларускім («як з січэчка!») дажджом, лужынамі ў каляінах, каларатурнымі руладамі жабаў на далёкіх балотах, рэчыгатывамі пукатых рапук у разорах гарадоў.

Яно набрыньвала шызымі туманамі над цёплым ворывам і ў глыбокіх нізінах. Яно ціхай замовай зімовай шэрані асядала на крыжыхах змерзлых галінках. Яно стракатала, гудзела, насілася ў паветры, гуляла высокімі вятрыскамі і нізкімі хмарами, вільготнымі пахамі і чароўным водарам, збіралася, месцілася, жыло: «Я тут жыву-у-у!» — крычала, гуло яно: «Я тутака кувач навучыся!» — спявала яно зязюляй-дзяўчынай, даўга-ногай і танкарукай, што ткалася з тых самых туманоў, дажджоў, суніц, брусніц, духмяных вялкоў на Духаў дзень і цёплай кары старога дуба ў гаі за сінім возерам.

МАТУЛІНЫ ПЕСНІ

Радзіма высыпала па вечарах пад матуліны песні і гукі фарэпіяна — праўнучкі фундатара мануфактуры па вырабе слудзітых паясоў.

У 1856 годзе Станіслаў Манюшка напіша Адаму Кір-кору: «Першай школай разумення музыкі для мяне былі «Гістарычныя песні» Нямцэвіча, якія выконваліся дзіўным голасам маёй маці...» (На тых песнях, дарэчы, гадаваўся і Ф. Шапэн, слухаючы іх па начах у выкананні падлеткаў-ліцэйстаў і ўвасабляючы вобразы герояў песень сваімі першымі фартэпійнымі імпрывізацыямі.)

Радзіма высыпала праз легенды і паданні, праз лёс і жыццё змагароў. Праз захапляльны ўспаміны пра Тадэвуша Касцюшку. Праз танец невынішчальнага паўстанцага духу, пераёмнасць энергій вызвалення і абвостранае пачуццё волі.

ПРАДЧУВАННЕ

Каханне перамешвалася з рэхам паўстання.

Ахутаны размовамі, роздумами, магнетызмам палымяных слоў, прыцягальным напружаннем, недавыказанасцю, скрухай, музыкай інтанацый роднага дому, тонам дыялогу бацькі Чэслава (капітана палка літоўскіх конных стралкоў) і дзядзькі Ігнацыя, юны Станіслаў ствараў свой таямнічы вобраз Вялікага Княства Літоўскага.

Высокая душа хварэла на абвостранае пачуццё справядлівасці. Хвароба невылечная, без шанцаў нават на часовую палёгку. Як у дзядзькі Дамініка Манюшкі, які наблізіў будучыню, вызваліўшы сваіх сялян, аддаўшы кожнаму кавалак уласнай зямлі, пабудаваўшы школы для сялянскіх дзяцей.

Намяшалася. Рэхам адгукалася, мянялася месцамі, танчылася, распадаючыся на пары вайна, каханне, прадчуванне, паўстанне. За няўдзел у паўстанні 1831 года меў напрокі.

...Яго б нікуды не ўзялі. Як Шапэна. У таго, праўда, узрост не дазваляў: чатырнаццаць гадоў усяго, але праціўся юны Фрэдэрык на вайну «хоць барабаншчыкам»!

А тут — з дзяцінства блізарукі ды трохі кульгавы. Нават гульні не ўсе дасяжныя. Адкуль яму было ведаць, што, згодна з найвышэйшым сцэнарыем, хваробы і хібы цела ёсць абярэгам для праграмы душы. Каб не змог адхіліцца. Каб выканаць Душу. Адкуль даведацца, што зямнога жыцця — 53 гады.

***

Музычная Еўропа, абумоўленая акрэсамі сучаснасці, гістарычнымі акцэнтамі і неабсяжнасцю ўласнай перспектывы, раскладае свой «пасьянс» святкавання юбілею Станіслава Манюшкі згодна са сваёй, еўрапейскай логікай.

...**Варшава** чарговы раз аб'яўляе Міжнародны конкурс імя С. Манюшкі. Нацыянальны оперны тэатр, галоўным дырыжорам якога да апошніх дзён быў Станіслаў Манюшка, трымае ў залатым фондзе оперу «Страшны двор». Кветкі каля помніка кампазітару перад кляштарам святой Кацярыны не паспяваюць звянуць.

...**Берлін** дагэтуль утрымлівае ў сваіх абдымках некаторыя гістарычныя падрабязнасці з жыцця студэнта былой акадэміі Карла Фрэдэрыка Рунгенгагена. Дырэктар акадэміі Карл Фрыдрых Рунгенхаген, уражаны здольнасцямі, пасяліў студэнта Манюшку на ўсе чатыры гады навучання ў сябе дома.

Дынамічнае гарадское жыццё давала юнаку магчымасць быць далучаным да тагачаснай музычнай, і перш опернай, культуры Еўропы.

Маладзенькі С. Манюшка, набыўшы веды па кампазіцыі, аркестроўцы, гармоніі і інструментоўцы, дэбютуе як кампазітар, напісаўшы месу і два смычковыя квартэты. На чужой зямлі Манюшка стварае вакальныя мініяцюры на вершы Адама Міцкевіча і праз нейкі час трымае ў руках падарунак ад горада: першы надрукаваны музычны опус — «Тры песні».

...**Вільня** — памяць старога святаянаўскага аргана. Магутнае гранне, якое, здавалася, пашырала сцены касцёла. Узнесенныя маленні завісалі і доўжыліся ў касых сонечных промнях, якія праціналі, нібы струны, касцельную прастору ад стромаў да чорных халодных пліт і разам з каскаднымі арпеджыя аргана ўтваралі фантастычныя паралелі светлавога і гукавога зьянення.

Вільня стала горадам каханья. У абдымках Вільні засталіся самыя гарачыя, самыя апантаныя і рамантычныя дні 21-гадовага закаханага Станіслава Манюшкі.

...**Санкт-Пецярбург** — месца не толькі расчаравання, але і знаёмства кампазітара з М. Глінкам, А. Даргамыжскім (яму прысвечана ўверцюра «Казка»), А. Сяровым, які ў «Музычным весніку» за 1856 год пісаў: «Величайшею для меня радостью было бы, если б мои коротенькие, белые заметки об отличных сочинениях г. Монюшки могли хоть сколько-нибудь принести свою пользу, т. е. придать побольше известности столь необыкновенному таланту этого отечественного композитора»...

...**Мінску** (Менску) Станіслаў Манюшка пакінуў больш, чым каму. Сваё музычнае юнацтва. Вулкі, па якіх хадзіў, — празрыстыя лужыны, Валоцкай і Дамініканскай вуліц, якія абмінаў, ідучы па веды да Аўгуста Фрэера і Дамініка Стэфановіча.

Уладзімір Караткевіч пра той Мінск пісаў: «Пачатак сакавіка плакаў капяжамі і ўначы. З дахаў раз-пораз спаўзаў і ляскаўся цяжкі падталы снег. Святло ліхтароў весела гуляла на сотнях ледзякоў... Кожны горад — гэта, брат, горад казак. Ідзе артылерыйскі паручнік, а ў патэнцыі ён — Напалеон». Мінск пазнаёміў з Вінецнтам Дуніным-Марцінкевічам. Знаёмства распачало гісторыю беларускай музыкі і тэатра.

Пражыўшы ў Мінску 30 гадоў, Манюшка пакінуў гораду ўпершыню напісаныя вадэвілі, камічныя оперы і музычныя камедыі. Пакінуў разважанні-назіранні, што нараджаліся пад старымі ліпамі і пераменлівым небам губернскага горада. Тут ён стварыў першую нацыянальную оперу, прэм'ера якой адбылася ў знесеным у 1984 годзе першым оперным тэатры.

Лібрэта «Сялянкі» па-беларуску не было пазбаўлена эпітажнасці і стала сенсацияй. Беларуская мова і ў XIX стагоддзі рабіла не меншы выклік сытаму абысцельскаму існаванню, чым у стагоддзі XXI. Беларускія прыказкі, прымаўкі, жаргты, песні, якія гучалі ў оперы са сцэны тэатра, выклікалі раздражненне і насцярогу. Мінскія газеты пасля прэм'еры «Дыліі» звярталі ўвагу на цудоўную мелодыі і танцы, заснаваныя на беларускіх матывах. Сам Манюшка канцэртаў не даваў, аднак праз увесь час, праведзены ім у Мінску, быў аб'ектам няспынных авацый. Ён быў надзвычай папулярны сярод простых жыхароў горада, насельніцтва беларускіх гарадоў і вёсак, яго песні ведалі і ахвотна спявалі.

Але пакінуў будынак першага беларускага тэатра не для знішчэння. Пакінуў для таго, каб праз стагоддзе ён мог стаць прычынай для духоўнага іспыту цэлага пакалення на гістарычную маральнасць.

Будынак, не зруйнаваны войнамі і часам, здолеў дажыць да XX стагоддзя, але не паспеў стаць Помнікам.

Яго не змаглі ўратаваць і чыстыя душы тых дзесяці спалоханых дзяржаўным дзікунствам студэнтаў, што ўтрапёна і моўчкі абаранялі «гісторыю». Паўстаўшы тады супраць бульдозераў, яны, па сутнасці, паўсталі супраць сістэмы эпохі сацыялізму. Містычная «прысутнасць» Станіслава Манюшкі пад небам Радзімы красамоўна засведчыла: новае пакаленне, праглынуўшы няўдачы сваіх папярэднікаў, зразумела, што ёсць помнікі незнішчальныя. І пакуль народзяцца тыя, хто помнік будзе насычаць прастору «фантастычнымі паралелямі светлавога і гукавога зьянення» і сцвярджаць праз неўміручую музыку нашага земляка сваё Новае Неба.

ТАК ХОЧА КАМПАЗІТАР

Застаецца музыка. Так хоча кампазітар. Жыццё-ідэя.

Талант, такі невыпадковы і так невыпадкова дадзены звыш, займеў жыццё ў музыцы. Музыка, яўленая талентам і намаганнем аднаго жыцця, вярнулася пад смілавіцкае неба і стрэхі з ластаўчынымі знёдамі.

Жыццё-канцэпт. Глыбокае і змястоўнае. Паслядоўнае і ўпорлівае. З дня ў дзень. З блізкім клопатам — дапамагчы атрымаць музычную адукацыю Каміле Марцінкевіч, дацэ рэпрэсаванага сябра, пасля разаслац па выдавецтвах, у тым ліку да Франца Ліста, творы менскага піяніста і кампазітара Фларыяна Міладоўскага. Паспець напісаць некалькі артыкулаў пра менскага фартэпійнага і арганнага майстра І. Бяляўскага, пра гарадзенскую скрыпачку Тэафілію Юзэфовіч, арганізаваць канцэрт скрыпачы Б. Крыгер, закончыць рэцэнзію на кнігу Напалеона Орды і парабіць шмат яшчэ якіх розных спраў, якія адбіраюць час, напаўняюць пакутамі душу, але і не даюць знікнуць сувязі з радзімай, з родным Менскам, з тым незваротным далёкім жыццём... Бо твая пасада — галоўны дырыжор і дырэктар варшаўскага опернага тэатра, а імя тваё ведае Еўропа. Імя, якое пазначана на нябесным календары пятым днём траўня і струменіцца святлом, завісае тонкай празрыстасцю над зямлёй, дзе выпала некалі нарадзіцца.

Вялікаму таленту нескладана змясціць у сабе эпоху, нацыянальнасць, гісторыю. Больш складана ствараць будучыню. Каб за цябе гэта не зрабіў іншы. Каб не спынілася маладое зачараванне ну, хаця б... Рыгора Шырмы, яго здзіўленне і радасць, пазнаўшы ў музыцы Станіслава Манюшкі не толькі песні Случчыны, але і сябе самога. Каб не спынілася, не стрымалася, не разбілася...

Манюшка ўсё зрабіў. Яму спатрэбілася жыццё, даўжынёю ў 53 гады.

Скарбонка Спадчыны

«Стрылка» — карагод ад продкаў

Старадаўні вясновы абрад «Стрылка», унесены ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь і нематэрыяльны фонд ЮНЕСКА, захаваўся сёння толькі ў вёсцы Бездзеж Драгічынскага раёна. Каранямі ён сягае ў глыбокую старажытнасць.

Дарэчы, нічога падобнага нідзе больш не знайсці не толькі на Брэстчыне, а ва ўсёй Беларусі. У абрадзе бяруць удзел не толькі жыхары вёскі, але і госці, што прыязджаюць сюды ў святочны дзень з суседніх паселішчаў і рэгіёнаў, нават з іншых краін.

— Традыцыі продкаў мы імкнёмся захоўваць, — распавяла дырэктар музея народнай творчасці «Бездзежскі фартушок» Марыя Астаповіч. — Ваджэнне «стрылкі» адбываецца штогод, на першы дзень Вялікадня, пасля вяртання службы ў Троіцкай царкве, якая доўжыцца 40—60 хвілін і называецца «Нешпор». Дзеянне адбываецца на вясковай плошчы (па-мясцоваму — «місто») перад храмам і распачынаецца пасля таго, як бацюшка акропіць усіх святой вадой і дасць дазвол — блашаванне. Удзельнічаюць у карагодзе дзяўчаты, жанчыны сярэдняга ды старэйшага ўзросту. І абавязкова — дзеці ў беласнежным адзенні. Белыя вопраткі сімвалізуюць зярняты («зырняткі») будучага ўраджаю.

...І вось пачынаецца галоўнае дзейства. «Зырняткі» з двух-трох-чатырохгадовых дзетак (калі карагоднікаў небагата, ставяць па адным «зырнятку») ствараюць трохкутнік, — працягвае Марыя Міхайлаўна. — Дзяўчынкі трымаюцца на адным месцы, а астатнія ўдзельнікі карагода, злучыўшы «зацэпам» унізе рукі, рухаюцца за вядучым (завадатарам) вакол купак дзяцей, утвараючы своеасаблівыя дугі — падковы ці колы. Усе карагодцы спяваюць старадаўнюю абрадавую песню.

Абрад прысвячаецца будучаму ўраджаю. І толькі пасля карагода з усходу на захад пачынаюцца вясновыя палявыя работы і гуляння пасля Вялікага посту. Па даўняй традыцыі жыхаркі вёскі ў гэты дзень апранаюць народныя касцюмы, галоўнае ўпрыгожванне якіх — знакаміты бездзежскі фартушок. Падчас свята выступаюць

фальклорныя калектывы, самадзейныя артысты частуюць усіх фарбаванымі яйкамі і смачнай выпечкай. Працуе выстаўка-продаж велікодных сувеніраў, створаных мясцовымі ўмельцамі.

Для адных «стрылка» — абрад, які праводзіцца для добрага ўраджаю, а для іншых — напамін пра бесперапыннасць і бясконцасць жыцця. Гэты абрад завяршае Вялікі пост. Да заканчэння «стрылкі» ў аграгарадку Бездзеж не дазваляецца ні спяваць, ні танцаваць, ні ўжываць алкаголь. І толькі пасля яго завяршэння юнакі і дзяўчаты ладзяць гуляння, а больш сталыя людзі ідуць адно да аднаго ў госці.

Дарэчы, Троіцкая драўляная царква, вакол якой разгортваецца дзейства «Стрылка», пабудавана ў 1784 годзе як уніяцкі храм. У 1865 будынак быў перададзены праваслаўным. Старадаўні храм добра адрэстаўраваны і ў асноўным захаваў першапачатковы выгляд, што надае яму дадатковую каштоўнасць у вачах турыстаў.

Не абыходзяць вандроўнікі і сучасную славу тэатра аграгарадка — музея народнай творчасці «Бездзежскі фартушок», якому споўнілася 20 гадоў. Сёння яго экспазіцыя размяшчаецца ў сямі залах, дзе можна ўбачыць узоры ткацтва і вышыўкі майстрых не толькі з Бездзежа, але і з навакольных вёсак. Першапачаткова тут было 150 старадаўніх прадметаў. А паколькі фартушкі ў ім пераважалі, то музей і набыў адпаведную назву. З часам яго фонд павялічыўся амаль у 10 разоў і пастаянна папаўняецца. Сем гадоў таму на базе музея з'явіўся сялянскі падворак «Каля Плёса» з хатай, сельскагаспадарчымі пабудовамі, даволі вялікім дваром і трыма сажалкамі. Акрамя звычайных экскурсій, супрацоўнікі музея знаёмяць шматлікіх турыстаў з традыцыйнымі народнымі рамёствамі і мясцовай кухняй. Ёсць на падворку і конік, і сапраўдная брычка — можна павандраваць па наваколлі.

Музей заўсёды быў арганізатарам і ўдзельнікам цікавых мерапрыемстваў. Экспанаты «Бездзежскага фартушка» пабывалі на шматлікіх выстаўках і фэстах, у тым ліку міжнародных. Сёння гэта важны турыстычны аб'ект не толькі Драгічыншчыны, але і Брэсцкай вобласці. За два дзесяцігоддзі музей наведала больш чым 100 тысяч чалавек.

Раіса МАРЧУК

Выходзіць з 1932 года

ЛІМ Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная калегія: Таццяна Арлова, Аляксандр Бадак, Дзяніс Барсукоў, Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў, Вольга Дадзімава, Жана Запартыка, Анатоль Казлоў, Анатоль Крэйдзіч, Віктар Кураш

Аляксандр Марціновіч, Вячаслаў Нікіфараў, Мікалай Чаргінец, Іван Чарота, Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі: Юрыдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 292-20-51 намеснік галоўнага рэдактара — 292-43-03

адказы сакратар — 292-20-51 аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53 аддзел прозы і паэзіі — 292-56-53 аддзел мастацтва — 292-20-51 бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.

Падпісныя індэксы: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 638562 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ Нумар падпісаны ў друку 25.04.2019 у 11.00 Ум. друк. арк. 3,72 Наклад — 1147

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79. Індэкс 220013

Заказ — 1341 Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацыі.